

ELANUL

Nr. 118
DECEMBRIE
2011

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

Procesul organizării social-politice a comunităților sătești nord-dunărene după „Retragerea Aureliană” în viziunea lui Dimitrie Cantemir și Nicolae Iorga și în lumina cercetărilor recente

prof. univ.dr. Ștefan OLTEANU

Dimitrie Cantemir și Nicolae Iorga, două mari personalități ale istoriei noastre naționale au prezentat, în operele lor, în ciuda celor 3 secole care-i separă, o viziune comună asupra problemei fundamentale a poporului român, în mod special asupra structurii social-politice a comunităților sătești nord-dunărene după retragerea aureliană, evidențiind, în câmpul cercetărilor, caracteristicile principale ale identității etnice a comunităților sătești nord-dunărene, precum: *dănuirea neîntreruptă a acestora și promovarea unității teritoriale nord-dunărene, construirea de structuri social-politice specifice, originea și latinitatea poporului român și a limbii sale, adoptarea noii religii (cea creștină), menținerea vechilor cutume și obiceiuri tradiționale.*

- continuare în pagina 5 -

Pe urmele unui ritual străvechi: cultul calului

Lucian-Valeriu LEFTER

Prezența calului în satele românești, în ipostaza simbolică apotropaică, decurge dintr-o străveche credință a oamenilor acestor locuri, care l-au considerat un rege al animalelor. Imaginile calului¹ apar în arta populară, atât în lemn cât și pe țesături². În campaniile de cercetare etnografică efectuate în ultimii ani în județul Vaslui³, au putut fi identificate în satele din podgoria Hușilor vechi reminiscențe ale cultului calului, în ipostaza de apărător al viilor. Uitate craniile de cal stăteau cândva înfipte în aracii viilor, precum s-au găsit la Pâhnești-Arsura, calul fiind considerat animal curat și, mai mult de atât, „calul e gândul omului”, după cum zicea moș Ion din Tătărani, în vara anului 2005; tot atunci, un alt bătrân, Ioniță Solomon din Curteni, care își amintea de craniile de cai așezate pe vârfuri de prăjini în vii, zicea: „calu-i mai sfânt ca orice”. În aceeași idee, la Pâhnești și la Zgura, craniile de cal erau îngropate la hotarul satului.

- continuare în pagina 2 -

1 Decembrie – un ochi râde, un ochi plânge

Dan RAVARU

Modul în care românii conservă și interpretează sărbătorile este mereu plin de originalitate și adeseori sub semnul paradoxului. Astfel, întreg panteonul precreștin a ajuns, în zilele noastre, în haine de ortodoxie, zeul vegetației devenind Sf. Gheorghe, cel al recoltelor, Sf. Dumitru, etc. Dealtfel, acești martiri creștini sunt sărbătoriți tot în maniera păgână, nimeni nu se mai gândește la suferințele atroce prin care au trecut, ci toți se înveselesc, beau și mănâncă, ceea ce este, desigur, contrar tradițiilor creștine de început. Și, pentru ca totul să fie și mai ciudat, la rândul lor personalitățile creștine și practicile legate de acestea încep să fie modernizate. În locul nopții Sf. Andrei se instituie Halloween-ul, în locul lui Dragobetelui, Sf. Valentin, iar străvechiul colind Leru-i Ier este substituit prin veselul Jingle-Bells.

- continuare în pagina 4 -

Pe urmele unui ritual străvechi: cultul calului

- urmare din pagina 1 -

Calul mai era și călăuzitorul sufletului omului spre Celalaltă Lume, precum în satul Zgura (com. Oltenești), unde s-a păstrat amintirea străvechilor jocuri de priveghi, foarte numeroase și des întânite altădată în Podișul Central Moldovenesc. La căpătâiul mortului, povestea moș Ion Hâncu, se desfășura jocul numit cu Căișorii sau Caii, scopul fiind ca fiecare din cei prezenți să izbească cu piciorul sau toiagul în pământ, ca să se „scoafă apă și poată pleca caii”, căci altfel „cum iesi mortul și pleacă fără cai?”; de fapt, un ritual care netezea drumul sufletului spre Lumea cealaltă.

Ritualul este specific jocurilor de priveghi, altădată numeroase în satele moldovenești. În vecinătatea aceleiași areal geografic, pe valea Tutovei, la Hălărești, Gâlțești ori Călimănești, jocul calului dispunea de altă coregrafie, potrivit cercetărilor profesorului Dan Ravaru⁴. Astfel, doi flăcăi diferiți ca înălțime sunt legați spate în spate, acoperiți cu un țol, iar al treilea flăcău se urcă pe ei, având în mână un băț cu o oală de lut în vârf; o coadă de mătură completează ansamblul. Intrarea acestui „cal” se face printr-o mișcare scenică: „animalul” este nervos, sare în sus, lovește cu coada și cu capul stărnind teamă între cei de față, încât fetele și femeile țipă. După ce se potolește „animalul” se înscenează un târg de cai, cu tocmeală. Dialogul devine tot mai viu, însă vânzătorul este nemulțumit de prețul oferit și declară: „Decât un leu și un ort/ Mai bine calul meu mort!”. Îndată, oala de lut, adică „capul calului”, este spartă de pământ, camera fiind umplută de cioburi. Faptul acesta simbolizează moartea calului, urmată de desfacerea grupului flăcăilor care compuneau „calul”. Alături de spargerea vasului de lut, care avea loc și la scoaterea mortului peste pragul ușii, putem întrezări aici reminiscențe din ritualul sacrificiului calului. S-a mai păstrat, până astăzi, doar amintirea jocului calului din noaptea Anului Nou, însă fără simbolul sacrificiului, precum la jocul caprei, cu moartea și învierea acesteia, ci doar simplul joc, desacralizat.

Virtuțile deosebite atribuite calului provin, după cum am amintit, dintr-o gândire totemică. În vechime, vremea curgea după două anotimpuri, vara și iarna, așezate sub semnul a două animale călăuzitoare⁵. Dacă sub semnul Calului stau sărbătorile verii (și primăverii), acest animal fiind unul solar, în umbra întunericului și a frigului se află sărbătorile iernii (și toamnei), așezate sub semnul Lupului, animal lunar. Ambele animale, calul și lupul (sau câinele) au atribute psihopompe, fiind atât călăuzitoare ale sufletului, cât și paznici ai pragurilor dintre lumi.

În viziunea magico-religioasă românească, „Dumnezeu a creat calul pentru ca omul să-și poată duce la îndeplinire mai repede gândurile”⁶, de aceea, „a ucide un cal este un păcat la fel de mare ca și acela de a omorî un om”. În basmele populare, calul și stăpânul său, un tânăr călăreț, sunt văzuți ca niște zei ai vegetației: pe unde trec ei „înverzesc câmpiile arse, pădurile uscate înfrunzesc, iar din stânci izvorăsc râuri”⁷. În acest context, semnificația imaginii calului prinde contururi nebănuite, păstrată și în interiorul casei, pe țesături, scoarțe și prosoape care împodobeau pereții odăii, împreună cu imaginile Arborelui Vieții, păsării sufletului, fetei/femeii aflate lângă cai ori între cerbi și păsări ș.a.

Un lăicer de perete de la Giurcani⁸–Vaslui, descoperit de dl Marin Rotaru, îl putem considera între realizările unice, de excepție ale artei populare, o veritabilă enciclopedie vizuală a semnelor și simbolurilor arhaice: în mijloc stă „fata” cu mici pomi ai vieții în mâini (unul în dreapta și trei în stânga – sub forma unui

sfeșnic cu trei brațe), având de ambele părți câte doi cai și călăreți care se îndreaptă spre ea trecând printre arbori ai vieții, însoțiți de păsări (și un cocoș) și câini. Legenda „țesută” în jurul acestui covor este tulburătoare. Femeia l-ar fi țesut în amintirea celor patru feciori morți la 1877, în Războiul de Independență; în acest caz, de reținut compoziția simetrică, cei patru cai și călăreți, raportați la cei patru arbori ai vieții din mâinile fetei. Dincolo de eventuala veridicitate a acestei legende, fără prea mare relevanță în demonstrația noastră, transpare mesajul simbolic, în esență funerar. Caii și călăreții, păsările și câinii, arborii vieții: toate sunt simboluri ale călătoriilor între cele două lumi, văzute în postură de semne călăuzitoare pe drumul fără întoarcere al celor patru feciori morți⁹. Din aceeași zonă a gândirii arhaice a extras și Mihail Sadoveanu, în *Baltagul*, premoniția Vitoriei Lipan, care îl vede în vis pe bărbatul ei ucis, trecând călare spre apus...

Calul Năzdrăvan are menirea de a fi călăuzitorul eroului din basm, în călătoria dintre lumi. De pildă, calul răpciugos al lui Făt-Frumos sau Harap-Alb este identic calului mișos al lui Conn-eda, fiind leitmotiv comun în basmul românesc și în cel irlandez. În lumea ambelor povești, calul este salvatorul eroului prin procedee similare, trecând prin transformarea condiției sale. Într-o situație limită, ce pare fără ieșire, Conn-eda „încalcă pe armăsarul prea puțin arătos și lasă hățurile să-i atârne pe grumaz, astfel încât animalul să poată alege singur drumul”¹⁰. Similitudinea cu universul brahmanic al Indiei este uluitoare: „Și Zeii, înălțându-se, nu cunoșteau drumul către lumea cerească, dar calul îl cunoștea”¹¹. În ultima încercare, cea de-a patra, calul cere stăpânului să scoată un cuțit din urechea sa: „și cu el ucidemă și jupoaie-mă. După ce faci asta, înfășoară-te în pielea mea și așa ai să poți trece pe poartă nevătămat și nestingherit”¹². Așadar, sacrificiul calului salvează pe om, precum am văzut și la șamanii siberieni. Numai astfel, Conn-eda, tânăr inocent, avea să-și desăvârșească inițierea: „Întru înțelepciunea răului prin punerea în scenă a unei crime, și acest act sacramental simbolic îl va face apt să împartă nu numai milă, ci și justiție – va face din el un adevărat Știutor, capabil să controleze forțele întunericului”¹³.

În spațiul nostru, cultul calului este atestat cronistic în secolele XII-XIII, când notarul anonim al regelui Bela al Ungariei a consemnat în a sa *Gesta Hungarorum*, un fapt de natură ritualică, anume acela de întemeiere a țării nou cucerite: „Atunci Ound și Ketel, și de așijderea Turzol, străbătând pădurea și mergând călări pe lângă Budrug, ca și când ar fi voit să facă o bravură, alergară pe caii lor cei iuți și se urcară pe vârful unui munte cam înalt. Turzol, soldat neobosit, întrecându-i, a urcat el cel dintâi dintre toți în vârful muntelui. Apoi cei trei domni privind din vârful muntelui pământul în toate părțile, pe cât e în stare să cuprindă ochiul omului au găsit țara nespuse de frumoasă și în acel loc, după obicei păgânesc, ucizând cel mai gras cal, făcură un mare aldămaș. Turzol, luându-și rămas bun de la tovarăși, cum era îndrăzneț și încrezut în arme, s-a întors cu soldații săi la ducele Arpad, pentru ca să-i anunțe utilitatea acestei țări. Ceea ce s-a și făcut întocmai”¹⁴.

Ritualul sacrificiului calului de către triburile maghiare trebuie așezat în contextul perpetuării unor obiceiuri specifice crescătorilor de animale, precum populațiile siberiene uralo-altaice din Asia centrală și septentrională, dar și din Europa¹⁵. Descendenți din ramura ugrică a familiei de triburi fino-ugrice, ungurii, „prin contactele și conviețuirea cu triburile nomade

turanice, au fost contaminați nu numai din punct de vedere lingvistic de influența lor, ci și în privința modului de viață¹⁶, pe care și l-au menținut și după venirea lor pe cursul Dunării Mijlocii, în Câmpia Panonică. În numeroase morminte din secolul al X-lea și de la începutul celui următor, alături de osemintele celui înhumat s-a găsit câte un „schelet întreg de cal sau numai părți din acesta, împreună cu piesele de harnașament, exprimând legăturile trainice dintre om și animal, ce nu se cuvenea să fie rupte nici în viața de apoi”¹⁷. Mormintele de călăreți unguri, „specifice descălecării în Câmpia Pannonică, erau de mai multe tipuri: numai cu piese de harnașament, cu craniul, oasele de la picioare și pielea calului...”¹⁸.

În locul de unde veneau maghiarii, din Asia centrală, ritualul calului sacrificat determina înălțarea șamanului la cer¹⁹, întrucât sufletul calului în zborul spre zeul suprem Bai Ülğan, conducea sufletul șamanului în călătoria cerească²⁰. Astfel, la iakuți, călătoria extatică a șamanului care trebuia să însoțească sufletul animalului sacrificat era pregătită prin înfigerea lângă iurtă a trei copaci fără crengi; la mijloc se afla un mestecan iar la răsărit de acesta se găsea un țârșu cu un craniu de cal înfipt în el²¹. O asemenea imagine se regăsește într-o compoziție alegorică inspirată din vechile tradiții maghiare, pictată de Kőrösfőy-Kriesch Aladár pe holul Palatului Culturii din Târgu Mureș (1911-1913): *Jertfa/Táltosok* – sacrificiul calului alb de către șamanul înconjurat de preoți și preotese. În fundal se poate vedea calul alb, dar și un prepeleac, un copac uscat, cu câteva crani de cal înfipte în vârfurile crengilor.

În general, animalele îndeplineau rolul de călăuză a sufletului, omul pierzându-și simțul orientării în Lumea de dincolo de mormânt²². În steпа Asiei centrale, „pământ al călăreților și șamanilor”²³, nu avea cum să lipsească imaginea calului arhetipal, care vine și exercită rolul de animal psihopomp atunci când omul ajunge în pragul morții. Pentru a preîntâmpina acest moment de răscruce, la majoritatea populațiilor altaice șaua și calul stăpânului mort sunt așezate lângă acesta, pentru ultima călătorie, așa cum s-au găsit și în mormintele călăreților maghiari din steпа panonică.

Veritabilă reminiscență arhaică, cultul animalelor aparține lumii precreștine, cu tradiții ce acordă însemnătatea cuvenită, în viață și după moarte, unor animale și păsări cu calități apotropeice și psihopompe, menite să păzească și să călăuzească omul. Alături de pasărea vestitoare a morții, calul avea rolul de călăuzitor al sufletului. Urme ale cultului acordat acestui animal, considerat sacru de populațiile nomade de războinici și păstori din Asia centrală s-au transmis și în lumea românească. Imaginile și simbolurile păstrate sunt foarte apropiate acestei lumi, de unde au venit populațiile care au stăpânit acest spațiu vreme de secole (pecenegi, cumani, maghiari, mongoli etc.). Dincolo de certa origine străveche, asupra căreia am insistat, imaginile moștenite, precum calul, dimpreună cu Arborele Vieții și pasărea sufletului, stâlpul funerar de lemn (întâlnit și la secui ca unul dintre simbolurile lor), se află departe de lumea Cavalerului trac (devenit leitmotiv, clișeu istoriografic și etnografic pentru explicarea originii tuturor imaginilor cu cai și călăreți); imaginile păstrate în cultura populară românească sunt mult mai apropiate, ca „ultimă” moștenire, de credințele și simbolurile populațiilor venite din stepele asiatice. Îndelungata conviețuire a acestora cu populația autohtonă a dat naștere unei lumi de sinteză, așa cum se întâmplă la periferia civilizațiilor. Urmele lăsate se regăsesc în toponimie, dar, mai ales, în credințe și gândire, păstrate în forme fragmentare, în diferite ipostaze, în vechea lume românească.

Note:

1. Paul Petrescu, *Calul și călărețul în arta populară din România*, în

1. *Omăgiu lui George Oprescu cu prilejul împlinirii a 80 de ani*, București, Editura Academiei, 1961, p. 465-474; idem, *Motive decoerative celebre (Contribuții la studiul ornamenticii românești)*, București, Editura Meridiane, 1971, p. 115-122; Marina Marinescu, *Cu privire la istoria unei imagini în arta populară românească – calul și călărețul*, în „Revista de etnografie și folclor”, 23, 1978, nr. 1, p. 61-77.
2. Nicolae Dunăre, *Ornamentica tradițională comparată*, București, Editura Meridiane, 1979, p. 101 și 104, fig. 5-7; Ion H. Ciubotaru, Silvia Ciubotaru, *Ornamente populare tradiționale din zona Botoșanilor. Cusături, țesături*, Botoșani, Comitetul Județean de Cultură, 1982, p. 26-27, fig. 51, 59, 153, 154, 157, 158, 162, 163, 165, 166, 167 etc.
3. Campanii inițiate de Centrul Județean pentru Promovarea și Conservarea Culturii Tradiționale din Vaslui și Muzeul Etnografic al Moldovei din Iași, în vara anului 2003, pe valea Telejnei, și în anii 2004-2005, în satele din zona Hușilor.
4. Dan Răvaru, *Jocuri de priveghi de pe valea Tutovei*, în *Repere etnofolclorice și de istorie locală*, Iași, Editura Pim, 2010, p. 87-88 și 99; republicare a textului din 1980 (vol. *Datini și obiceiuri de pe Valea Tutovei*).
5. Marcel Lutic, *Timpul sacru. Sărbătorile de altădată*, Iași, Editura Fundației Academice AXIS, 2006; ediția a II-a, revizuită și adăugită, Iași, Editura Kolos, 2009.
6. Ion Taloș, *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 27.
7. *Ibidem*, p. 28.
8. Lăicerul se află păstrat în colecțiile Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, „preluat” în anii '80 ai secolului trecut de la dl Marin Rotaru din Giurcani, jud. Vaslui; a aparținut Paraschivei Andrieș din același sat. Un lăicer identic, dar cu caii fără călăreți, se păstrează acasă la dl Rotaru; însă numai jumătate, deoarece covorul a fost tăiat și împărțit ca zestre la două fete.
9. În aceeași zonă geografică, la vest de valea Elanului, în comuna Hocieni, un veteran al războiului de la 1877, crease câte un chip stilizat de lemn pentru fiecare camarad de arme mort în război. Apoi, așezase „capetele” în vârfuri de pari, în grădină, aidoma craniilor de cal (Informație: prof. Dan Răvaru). Originea unui asemenea „cult”, deși practicat inconștient, o regăsim în vremurile străvechi; spiritele strămoșilor păzesc familia, întruchipate de chipurile acestora stilizate în lemn, pe capătul stâlpilor de la poarta casei, înlocuite apoi de simple cercuri, uneori încrustate cu rozete solare (Dan Răvaru, *Tradiții ale culturii populare din comuna Epureni*, în vol. cit., p. 134).
10. În Heinrich Zimmer, *Regele și cadavrul. Povestiri despre biruința sufletului asupra răului*, Ediția a II-a, revăzută, Traducere de Sorin Mărculescu, București, Editura Humanitas, 2007, p. 33 (Basmul a fost publicat prima dată în 1855; vezi textul la adresa: <http://www.sacred-texts.com/neu/yeats/fip/fip78.htm>: *The Story of Conn-eda; or the Golden Apples of Lough Erne*. Translated from the original Irish of the Story-teller, Abraham M'Coy, by Nicholas O'Kearney).
11. Heinrich Zimmer, *op. cit.*, p. 43. Notă adăugată de Ananda K. Comomaraswamy.
12. *Ibidem*, p. 35.
13. *Ibidem*, p. 47.
14. *Anonymi Bele regni notarii Gesta Hungarorum/ Faptele Ungurilor de secretarul anonim al regelui Bela*. Traducere de G. Popa-Lisseanu, în *Fontes Historiae Daco-Romanorum/ Izvoarele Istoriei Românilor*, vol. I, București, 1934, p. 38 și 88 (cap. XVI, *Muntele Turzol*).
15. Sacrificiul calului era întâlnit și în lumea germanică (Hans Biedermann, *Dicționar de simboluri*, vol. I, București, Editura Saeculum I.O., 2002, p. 65).
16. V. Spinei, *Marile migrații din Estul și Sud-Estul Europei în secolele IX-XIII*, Iași, Institutul European, 1999, p. 18-19.
17. *Ibidem*, p. 21.
18. *Ibidem*, p. 37.
19. Mircea Eliade, *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului*, Traducere de Brândușa Prelipceanu și Cezar Baltag, București, Editura Humanitas, 1997, p. 184-190.
20. *Ibidem*, p. 185.
21. *Ibidem*, p. 220.
22. Jean-Paul Roux, *La religion des Turcs et des Mongols*, în „Mythes et croyances du monde entier”, IV, *Les mondes asiatiques*, Paris, 1985, p. 43.
23. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Traducere coordonată de Micaela Slăvescu și Laurențiu Zoicaș, vol. I, București, Editura Artemis, 1993, p. 225.

1 Decembrie – un ochi râde, un ochi plânge

- urmare din pagina 1 -

La fel sunt transformate și sărbătorile laice. 8 martie, zi de luptă pentru drepturile femeilor, pentru înlăturarea discriminărilor de orice fel, la care se adaugă și hărțuirea sexuală, a fost înlocuită cu petreceri și oferiri de cadouri, un fel de mituire în buna noastră tradiție; 1 mai nu mai înseamnă pentru muncitori o zi care marchează cucerirea unor drepturi, ci este tot o lungă petrecere; 2 mai, Ziua tineretului, înseamnă distracție la cel mai înalt nivel și ignorarea problemelor extraordinar de dificile pe care le înfruntă tânăra generație. O tendință asemănătoare se manifestă și în legătură cu 1 Decembrie, în sfârșit Ziua națională a României după 10 mai și 23 august. O zi care ar trebui să fie de reflexie asupra evenimentelor istorice, de înțelegere a unității românești, a jertfelor din trecut, capătă, din păcate, tot mai mult o notă de festivism accentuat. Ideea de unire a Țărilor Române a apărut odată cu ideea de națiune, care la noi s-a instituit în prima jumătate a secolului al XIX-lea și a cunoscut o primă realizare prin Unirea cea mică de la 24 ianuarie 1859. În zorii secolului al XX-lea, problema devine tot mai acută, deoarece statele naționale capătă pretendenți prioritate față de imperiile multinaționale, a căror existență se derula, încă, la granițele României: Imperiul rus țarist și Imperiul Austro-Ungar, ambele având în componență milioane și milioane de români.

Evenimentul care a ocazionat posibilitatea reunirii tuturor românilor într-un singur stat a fost Primul Război Mondial, declanșat în 1914 de la un conflict aparent minor, între Serbia și Austro-Ungaria, dar care a scos la iveală contradicții fundamentale între state și a dus la o conflagrație de proporții nemaîntâlnite până atunci. Situația României era extrem de dificilă. În război se aflau, pe de o parte, Puterile Centrale, adică Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria, Turcia, iar în opoziție cu acestea Antanta, constituită din Anglia, Franța, Rusia, Italia, Serbia, la care s-au adăugat și alte state. Români se aflau și sub stăpânirea Austro-Ungarilor, și sub stăpânirea Rușilor. Deci statul nostru, pe care toți îl îndemneau să intre în luptă, trebuia să intre în conflict ori cu o grupare, ori cu cealaltă. Dar, în acest caz, trebuia să renunțe la eliberarea unor teritorii românești. Mai concret, alăturându-ne Antantei, trebuia să uităm de Basarabia, alăturându-ne Puterilor Centrale, trebuia să uităm de Transilvania și Bucovina. Această situație complexă a împărțit societatea română în grupări opuse, care căutau argumente istorice și oportune pentru intrarea în război de o parte sau cealaltă. Transilvania se aflase din sec. X-XI sub stăpânire maghiară, beneficiind în unele perioade de oarecare autonomie, acum aflându-se, însă, sub o puternică presiune politică ce urmărea transformarea tuturor locuitorilor în maghiari. Bucovina era, de fapt, o parte a Moldovei care nu a purtat un astfel de nume decât după ocupația austriacă din 1775. Întâi austriecii au numit-o Osterreichisches Moldau-Moldova Austriacă, denumirea de Bucovina (de la bucov-fag) fiind o invenție a autorităților de ocupație pentru a deosebi acest ținut de Moldova propriu-zisă. Într-un mod asemănător au procedat și rușii când, în 1812, au ocupat jumătate din Moldova, dându-i numele de Basarabia, care, de fapt, se referea la o zonă din sud, situată în unghiul dintre Prut și Dunăre.

După doi ani de neutralitate, partizanii Antantei, însușești în primul rând de dragostea pentru Franța, reușesc să hotărască intrarea în război împotriva Puterilor Centrale. La începutul lui august este semnat un tratat secret de alianță prin care României urmează să i se acorde, la sfârșitul războiului,

Bucovina, Maramureșul, Transilvania, Crișana până la 6 km de Debrețin, Banatul între Mureș, Tisa, Dunăre și Carpați, cu o precizare, în sensul că românii nu puteau ridica fortificații în fața Belgradului. În noaptea de 14-15 august, prin 22 de trecători și plaiuri, trupele române trec prin Transilvania. În folclor au rămas versurile "De Sânta Mărie Mare/ S-a stârnit mobilizare", amintind de acest moment. Trupele române erau organizate în patru armate: Armata I – Gen. Culcer; Armata a II-a - Gen. Averescu; Armata a III-a - Gen. Aslan; Armata a IV-a - Gen. Prezan. Soldații au pornit la luptă cântând "Treceți batalioane române Carpații", melodie pe versurile poetului ardelean Șt. O. Iosif. Primele lupte au fost victorioase, ostații români pătrunzând adânc în Transilvania. În sud, însă, trupele germano-turco-bulgare au atacat zonele Turtucaia și Silistra. Iar la Corabia trupe germane au forțat Dunărea. În aceste condiții românii au trebuit să se retragă și să încerce apărarea Bucureștilor. Gen. Prezan a organizat o bătălie în acest sens, dar planurile au fost capturate de inamic datorită posibilei trădări a Gen. Socek. A urmat retragerea în Moldova, guvernul și parlamentul instalându-se la Iași, iar Marele Stat Major la Bârlad. Au urmat luptele eroice de la Mărăști, Oituz și Mărășești, însă victoriile nu au putut fi fructificate. În Rusia a izbucnit Revoluția Bolșevică și am fost trădați de Lenin, care a încheiat pace cu nemții, trupele aliate rusești s-au retras de pe front, Ucraina a fost cedată, și ea, nemților, lăsându-ne spatele descoperit. În plus, bolșevicii lui Lenin ne-au confiscat și tezaurul țării, adăpostit la Moscova, tezaur care nu ne-a fost înapoiat nici astăzi, și a cărui valoare, calculând dobânzile de peste 90 de ani, ar valora în jur de 60 de miliarde de euro. Date fiind aceste condiții, s-a încheiat pacea temporară de la București cu Germania și Austro-Ungaria. Tocmai în această perioadă, atât de grea, a început formarea statului unitar românesc. Prima etapă a constat în unirea Basarabiei cu România, în martie 1918. Pe 28 noiembrie, după ce România reintrase în război, la Cernăuți se proclama unirea Bucovinei cu țara-mamă. Încheierea acestui proces de unificare are loc la 1 decembrie 1918, când toate ținuturile de peste munți se reunesc cu statul român. A fost un moment extraordinar, când aproape toți românii, oricum provinciile cu majoritate românească, au reușit să formeze un singur stat. Au mai rămas în afară doar românii din Maramureșul de peste Tisa, cei din Timoc și un mare număr de aromâni. Aceștia au încercat să formeze un stat al lor, Republica Pind, însă această formă de existență națională a fost înăbușită imediat în sânge de către greci. Din nenorocire, statul roman, așa cum a fost proclamat la Alba-Iulia, a început să aibă hotarele știrbite încă din 1919. În declarația de unire se specifica trecerea întregului Banat, respectiv patruleterul Carpați-Mureș-Tisa-Dunăre, în componența României. Dar sârbii, profitând de angajarea armatei române în luptele cu Ungaria Sovietică, au ocupat o bună parte din acest teritoriu, dorind insistent și stăpânirea Timișoarei, de unde cu greu au putut fi alungați. În anii care au urmat au avut loc presiuni puternice din partea Rusiei, din partea Ungariei și a Bulgariei asupra teritoriului național românesc. Acestea s-au materializat în anul de tristă amintire 1940. România se afla, atunci, într-o situație foarte dificilă, era lipsită de sprijinul aliaților tradiționali, Anglia și Franța, iar politica greșită a mult-lăudatului Titulescu o situase într-o poziție dificilă față de Germania și Italia. În acest an a început sfârșirea teritoriului românesc. Mai întâi Basarabia și Bucovina, după care au urmat Ardealul de Nord și Sudul Dobrogei, rușii, ungurii

și bulgarii realizându-și dezideratele, cel puțin parțial. Rușii ar fi dorit Moldova până în Carpați, ungurii întreg Ardealul, iar bulgarii întreaga Dobroge, însă avânturile lor au fost temperate de germanii care, deși au susținut Ungaria și au acceptat pretențiile rusești, doreau, totuși, păstrarea României ca stat aliat. În continuare au urmat puternice frământări interne, alungarea Regelui Carol al II-lea, care cedase teritoriile amintite, generalul Antonescu, viitorul mareșal, luând conducerea statului împreună cu legionarii ca un protest față de pierderile suferite, etc. În urma celui de-al Doilea Război Mondial, la care am participat de pe 22 iunie 1941 alături de Germania, iar de la 23 august 1944 alături de Aliați împotriva Germaniei, România a recuperat Ardealul de Nord, Bucovina și Basarabia, rămânând sub stăpânire rusească. Și după încheierea războiului au mai fost încercări de înstrăinare a teritoriilor noastre. La Sighet, o grupare ucraineană condusă de avocatul Ovidiuc a încercat dezlipirea Maramureșului de patria-noastră, iar lipovenii au vrut să treacă Delta Dunării la URSS. Din fericire aceste două încercări nu au reușit, dar în 1947, deci în timp de pace, Petru Groza va ceda Insula Șerpilor către aceeași Iacomă Uniune Sovietică.

Deci, la 1 Decembrie sărbătorim eroismul celor care au creat România Mare, dar uităm neputința generațiilor ulterioare, inclusiv a noastră, de a păstra măreața realizare de atunci. De aceea trebuie să sărbătorim acel moment, considerat astral pentru istoria noastră, dar să avem curajul să ne privim în oglindă și să recunoaștem că nu am fost capabili să păstrăm ce am cucerit atunci. Cazanele cu cârnați și fasole și vinul fierț încearcă să înlocuiască partea tristă a acestei zile. Nu trebuie să uităm România de la 1 Decembrie 1918, să o avem tot timpul în suflete, să existe măcar în conștiința noastră, dacă nu suntem în stare să o facem să existe din nou cu adevărat.

Neculai I. ONEL

Iarna

A început să bată viscolul cumplit
Și peste tot zăpada a venit.
Au înghețat fântânile din sat,
Tăcerea peste sate s-a lăsat.

De ger copacii trosnesc în pădure,
Iar vrăbiile se ascund în șure.
Amurgul coboară peste văile înghețate,
Iar crivățul vuind spre case se abate.

Pe câmpuri doar zăpada se mai vede
Ce a ascuns și flori și iarba verde.
Pe uliți și în curți e beznă-adâncă,
A înghețat pârâul jos în luncă.

Din hornuri de case, fum cenușiu
Se-mprăștie în satul pustiu.
Copiii în somn tresar și visează,
Iar neaua coboară din cer și dansează.

Procesul organizării social-politice a comunităților sătești nord- dunărene după „Retragerea Aureliană” în viziunea lui Dimitrie Cantemir și Nicolae Iorga și în lumina cercetărilor recente

- urmare din pagina 1 -

Înainte de a prezenta opțiunile științifice ale celor două personalități mai sus menționate în această privință, trebuie precizat că aceste valori materiale și spirituale de care am pomenit, au mai fost evocate anterior și de umaniști ai secolelor XV-XVI, precum și de cronicari români din secolele XVI-XVII. Toate aceste personalități de cultură, români și străini, au evidențiat în operele lor valori materiale și spirituale ale românilor, precum ideea unității lor etnice, originea și latinitatea limbii și poporului român etc.

Sfârșitul secolului al XVII-lea și mai cu seamă, primele două decade ale secolului următor, aveau să marcheze, sub raportul promovării identității poporului român, o etapă superioară în privința documentării valorilor materiale și spirituale ale poporului nostru prin persoana lui Dimitrie Cantemir, voievod al Moldovei, dar și personalitate marcantă a culturii europene, primul român membru al Academiei de Științe din Berlin, care prin modul documentar de susținere a opiniei referitoare la identitatea etnică românească depășește etapa cronicărească, dincolo de simpla afirmare a valorilor principiului identitar, afirmându-se ca începător al istoriografiei științifice românești și integrându-se în noul curent de idei iluministe ce pătrundea prin gândirea unor oameni de cultură din spațiul românesc, precum Dimitrie Cantemir.

Lucrările lui fundamentale, ca *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*, elaborat către 1715-1716 în limba latină, în timpul exilului la Sankt Petersburg în Rusia, tradus apoi, în 1717 în românește, dar și *Descriptio Moldaviae*, redactată în limba latină în anii 1714-1715 demonstrează, cât se poate de limpede, bogata documentare rezultată din consultarea unei imense bibliografii române și străine referitoare la problemele originii poporului căruia-i aparținea, a dăinuirilor comunităților umane de pe teritoriul nord-dunărean, a structurilor lor social-politice în perioada migrației popoarelor, a unității teritoriale a acestora în această întregă perioadă etc.

Scurtele sinteze pe care Cantemir le face la fiecare început de *Carte* sau de *Capitole* din Hronic conțin ideile fundamentale ale valorilor identitare, pe care istoriografia românească recentă le confirmă pe deplin, cum o să vedem în cele ce urmează.

Chiar din titlul Hronicului, Cantemir afirmă cu toată certitudinea: „Hronicon a toată Țara Românească (care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenescă și Ardealul), din descălecatul ei de la Traian împăratul Râmului”, sau: „.... izvorul și începătura numelui Dachii (pe care acum Țările Moldovei, Țara Muntenescă și Ardealul stau), de unde au izvorât și au purces”, sau „.... românii din Dachia, carii astăzi sunt moldovenii, muntenii și ardelenii sunt din neamul lor hiriși romani de la Italia, de Traian împărat pre aceste locuri aduși”, sau „Arată-să pre scurt precum neamul moldovenilor, muntenilor și ardelenilor (care cu toții au un nume deobște, români se cheamă”.

Așa cum aminteam mai înainte, Dimitrie Cantemir se

constituie într-o etapă superioară față de cronicari în problema latinității limbii române, prin faptul că nu numai afirmă acest caracter latin, ci caută să argumenteze cu dovezi incontestabile din domeniul sintaxei și morfologiei limbii române, a regulilor care guvernează această latură a gramaticii, stabilind legăturile intrinseci cu limba latină, lucru pe care-l face pentru prima oară în istoriografia noastră Dimitrie Cantemir.

Înțelegând raportul intim dintre dănuirea permanentă a comunităților umane pe același teritoriu și gradul de organizare social-politică al acestora. Cantemir abordează în opera sa, pentru prima oară, problema structurii social-politice a acestor comunități, pe baza realităților, în această privință, existente în vremea sa pe teritoriul Moldovei, realități care traversează veacuri, specifice unor vremuri cu multe secole în urmă. După ce autorul citat constată „traiul necurmat al românilor din Dacia de la Traian până la Isac Anghelos” și după ce afirmă că: „Țările noastre pe care Români și astăzi le țin, niciodată de dânșii nu au fost părăsite și pustiite, ci totdeauna au avut stăpâniri întemeiate”, Cantemir argumentează aceste idei prin existența acelor organisme social-politice, ca formă de organizare a comunităților respective, pe care le socotește adevărate „Republici” în cadrul statului moldovean din vremea sa. El constată existența a trei mari forme de organizare social-politică a locuitorilor: cea a Câmpulungului din ținutul Sucevii, cea a Vrancei de la curbura Carpaților și cea a Tigheciului din județul Fălciu. Caracterul arhaic de organizare a acestora este evidențiat de Cantemir prin câteva trăsături caracteristice formei arhaice de organizare social-politică a comunităților sătești. Locuitorii acestor „Republici”, arată autori: „nu țin de boierime, nu sunt supuși niciunui boier, și fac la un loc un fel de republică” „și se țin de legile lor și nu primesc nici poruncile și nici judecatori de la Domnie”.

Dările lor către domnie se deosebesc de cei care își lucrează pământul, plătind o dajdie în fiecare an, „însă nu atât cât le cere domnia, ci numai cât fâgăduiesc ei domniilor”. În acest context, Cantemir ține să sublinieze că, din acest punct de vedere, starea acestor locuitori era „odinioară” o deplină „slobozenie”, „...altminteri ei se țin de legile lor și nu primesc nici poruncile și nici judecări de la domnie”.

Ținând cont de particularitățile pe care le prezintă aceste structuri „republicane” și comparându-le cu instituțiile similare pe care documentele scrise ni le furnizează pentru vremurile anterioare, considerăm că suntem în fața unor structuri social-politice cunoscute în literatura de specialitate recentă, ca structuri de tipul obștilor teritoriale și a uniunilor de obști, a romaniilor populare, a democrațiilor țărănești, a asociațiilor defensive din epoca anterioară, cum le numește Nicolae Iorga, singurele în măsură să asigure permanența valorilor etnice ale comunităților sătești nord-dunărene în perioada marilor migrații din secolul IV d.Hr.

Venirea pe lume a marelui istoric, Nicolae Iorga, în primii ani ai ultimei treimi a secolului al XIX-lea (1871) găsea lumea istoricilor români, ai acelei vremi, într-o stare de profundă iritare, indignare și chiar revoltă, stare provocată de editarea la Leipzig a lucrării lui Robert Roesler „Rumänische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Rumäniens”, lucrare în care autorul susținea teza neștiințifică potrivit căreia poporul român s-ar fi format, exclusiv, la sudul Dunării, de unde ar fi emigrat în secolele IX - X la nordul fluviului pe actualul teritoriu (teorie așa numită „imigraționistă”).

Combinând metoda de cercetare științifică a izvoarelor scrise cu cea a comparației din istoria universală, Nicoale Iorga a reușit, în cursul vieții sale, să extindă cercetarea istorică românească și asupra unor structuri social-politice specifice identității lor etnice, existente la comunitățile sătești de pe teritoriul nord-dunărean din perioada primului mileniu creștin,

perioadă în care, așa cum s-a demonstrat în cele mai recente cercetări, s-a desfășurat procesul de formare a noului popor care va apare la finele mileniului menționat cu numele de poporul român.

Structura social-politică fundamentală care a stat la baza procesului de devenire românească, obștea teritorială medievală, a fost socotită, în opera marelui nostru istoric, drept punctul de pornire al procesului de identitate românească, de organizare social-politică specifice identității lor etnice, la nivelul cnezatelor, voievodatelor și țărilor și, de aici, printr-un proces de coagulare a acestora, la constituirea statelor românești medievale la mijlocul secolelor al XIV-lea.

Studiul evoluției în timp a instituțiilor și structurilor social-politice menționate în izvoare, cât și pe bază comparativă cu instituțiile similare din istoria altor popoare, ne arată o evoluție spectaculară a gândirii istorice a lui N. Iorga de la prima sa lecție de deschidere la Universitatea din București, până la dispariția sa din viață, o imensă informație supusă unei judecăți lucide, pentru a regăsi adevărul existenței trecute, „o nouă *viziune privind istoria românilor* (S.St.O.) întemeiată pe unele permanențe ale dezvoltării istorice”.

Așa, de pildă, N. Iorga constată existența obștii sătești la români în evul mediu exprimată în documente publicate de el în vol.VI-VII din *Studii și documente*, prin instituțiile sale menționate, precum adunarea satului, sfatul bătrânilor (oameni buni și bătrâni) ai obștii, considerând că această structură social-politică a obștii țărănești „a fost constituită în obște liberă și aceasta este străvechea formă de organizare a lui”, (a poporului nostru).

Evidența acestor considerații istorice ale lui N. Iorga în legătură cu existența obștii sătești medievale pe teritoriul românesc a căpătat, începând, aproximativ, de la mijlocul celei de-a doua decade a secolului al XX-lea (circa 1915), o conotație deosebită, constând în extinderea prezenței acestei structuri social-politice de tipul obștii teritoriale și la comunitățile rurale de la nordul Dunării din perioada primului mileniu creștin, folosind ca metodă de cercetare comparația istorică. Înzestrat cu o memorie fenomenală, N. Iorga a acumulat, prin cunoașterea istoriei medii universale, evoluția istoriei popoarelor din perioada secolelor IV-VIII, a formelor de organizare social-politică a acestora, cunoștințe care i-au permis să compare acest tip de structură social-politică cu cea din teritoriile românești; vorbind în acest sens de secolul V și următoarele în spațiul european, N. Iorga afirmă următoarele: „Aici, printre cei care participă la această *organizare spontană pe care eu o numesc după acele cazuri în care se întâlnește numele ei, a Romaniilor, sunt și țărani. Acești rurali cineva îi descoperă pretutindeni, în mici „<formațiuni> de oameni”*.”

Numeroase asemenea aprecieri le face istoricul nostru într-o serie de alte cuvântări, articole etc., prezentate mai cu seamă în celebrele sale conferințe la Universitatea Populară din Vălenii de Munte în ultimul deceniu al vieții sale.

Sunt unele dintre cele mai concise caracterizări făcute de N. Iorga acestor structuri social-politice obștești care înseamnă „*localism*” „*solidaritate și democrație*” în interiorul unui mic grup de săteni, care trăiesc cot la cot când se apără laolaltă, având sentimentul de a fi părtași fiecare la ceea ce stăpânesc”.

Dar cea mai corectă definiție a obștii sătești medievale existentă la comunitățile rurale de la nordul Dunării în perioada de după retragerea armatei și administrației romane la finele sec.III d.Hr. a formulat-o N. Iorga cu prilejul prezentării viziunii sale asupra începuturilor evului mediu românesc, la Congresul de Istorie din Londra la 7 aprilie 1913.

Vorbind, în general, despre noua societate a evului mediu, istoricul citat afirma, cu privire la istoria medievală românească: „*Expunerea istoricului viitor va porni, deci, de la cele dintâi*

formațiuni locale, datorită asociațiilor defensive din timpul invaziilor, apoi părăsirii de către puterea regală a drepturilor de guvernământ, pe care Roma veche le-a păstrat totdeauna cu gelozie, drepturi de primă stăpânire asupra teritoriilor cucerite de către armata năvălitoare... Toate aceste vieți autonome rurale și urbane, sortite prin chiar faptul acesta, să se topească în formațiuni mai puternice și mai trainice, sunt elementele acelei realități teritoriale care va fi semnul deosebit al epocii ce se va deschide în curând”.

Abordând problema începuturilor evului mediu românesc, N. Iorga, amintea, de la început ca și D. Cantemir, de altfel, persistența populației locale pe teritoriul nord-dunărean după retragerea aureliană. După dispariția statului „tentacular”, a avut loc regruparea spontană a forțelor vii ale societății, potrivit cu necesitățile lor imediate, în organisme politice structurate pe trupul vechilor structuri politico-administrative ale Imperiului.

Așadar, pornind de la cercetarea structurii social-politice a obștii sătești medievale menționată în documentele noastre din evul mediu, - „proiectată” (intuitiv) la o perioadă istorică mai veche (cea a primului mileniu creștin), într-o totală comparație cu structura socială corespunzătoare a comunităților europene ale aceleiași vremi, N. Iorga, ca și predecesorul său Dimitrie Cantemir, acordă obștii sătești nord-dunărene, ca structură social-politică, și ca principiu al identității etnice, rolul fundamental în organizarea vieții rurale autonome de la nordul Dunării, ca o primă etapă în procesul apariției cnezatelor și voievodatelor și, ulterior, de constituire a statelor noastre medievale.

Referitor la izvoarele scrise privitoare la existența obștii sătești nord-dunărene în sec.IV-X, izvorul fundamental în această privință, îl constituie celebra scrisoare a unei comunități creștine de pe teritoriul de la Curbura Carpaților (actualul județ Buzău) adresată comunităților din Cappadocia cu prilejul trimiterii moaștelor martirului creștin Sava în anul 374 d.Hr., martirizat cu doi ani înainte de către goți, scrisoare cunoscută sub numele de *Pătămirea Sfântului Sava gotul*.

Istorici români și străini, într-un impresionant număr, și-au exprimat punctul de vedere despre conținutul acestei scrisori, insistând, în cea mai mare parte, asupra fenomenului de receptare a religiei creștine pe teritoriul dintre Carpați și Dunăre.

Aproape în exclusivitate, acești istorici, români și străini, au ignorat total, cu unele excepții, textul documentului referitor la structura social-politică a comunității din care făcea parte primul creștin de pe teritoriul menționat, pomenit în izvor, considerând că izvorul se referă la societatea gotă.

Dacă unii istorici străini, din secolul al XX-lea, mai cu seamă E.A. Thompson, considerau că scrisoarea din 374 pune în evidență organizarea comunităților vizigote pătrunse pe teritoriul Munteniei în secolul IV d.Hr., o făceau *din necunoașterea structurii sociale a comunităților locale din teritoriul nord-dunărean*. Această optică s-a schimbat în ultima vreme, datorită studiilor românești cu privire la structura social-politică a comunităților sătești teritoriale ca mijloc principal de organizare social-politică a oamenilor acelei vremi. Cea mai recentă lucrare consacrată lui Sava gotul, potrivit documentului scris din 374 d.Hr., aparține istoricului italian Mărio Girardi intitulată *Saba il Goto, martire di Frontiera*, apărută la Iași, 2009. Este vorba despre editarea integrală a scrisorii din 374, text original și tradus în limba italiană, în care autorul, în comentariile făcute în introducere, precizează că lucrarea: „...pone in luce un paradigma „propagandistico” di convivenza politico-culturale, non ultimo religioso, fra popolazioni autoctone, romani e barbari (Goti).” Iar în concluzie, autorul citat arată că documentul din 374: *presenta un resoconto narativo di innegabile valore storico-documentario. adattato al tripartito modello panesiristico di memoria martiriale e di spessore di convivenza*

politica e culturale, cruciali determinate sui confini danubiani dell'Impero fragoti, romani e autoctoni discendenti degli antichi sciți”.

lătă dar, ce dreptate avea D. Cantemir și N. Iorga atunci când afirmau identitatea etnică a comunităților obștești după retragerea aureliană, dar, în același timp și teza că istoricul român trebuie să pornească expunerea sa despre istoria românilor: „de la cele dintâi formațiuni locale, datorită asociațiilor defensive în timpul invaziilor; apoi părăsirii de către puterea regală a drepturilor de guvernământ pe care Roma veche le-a păstrat totdeauna.... Toate aceste vieți autohtone rurale și urbane - continuă N. Iorga - sortite prin chiar faptul acesta să se topească în formațiuni mai puternice și mai trainice.”

Cât privește conducerea acestor „asociații defensive”, a obștilor rurale, a uniunilor de obști sau „romanii” cum le definea istoricul român, cercetările în această privință au completat unele „previziuni” ale marelui nostru istoric, datorită izvoarelor scrise. S-a putut observa mai întâi că acolo unde n-a existat stăpânire romană, conducerea obștii era asigurată „de acel *sfat al bătrânilor*” („sinedrion” în scrisoarea din 374), care lua decizii în ceea ce privește nerespectarea regulilor obștești mergând până la „izgonirea din sat” a celor vinovați, așa după cum se constată în cazul obștii buzoiene din secolul al IV-lea, situație confirmată, în aceleași coordonate, de documente medievale românești (secolele XIV-XVII); în acest caz, dominatorul politic, în cazul nostru vizigoții, era singurul în măsură să aplice pedeapsa capitală.

Cât privește latinitatea și religia populației din structurile social-politice menționate și, în general, ale comunităților sătești de pe întreg teritoriul nord-dunărean în perioada primului mileniu creștin, dovezile, în acest sens, sunt numeroase, reprezentate atât prin inscripții în limba latină pe fragmente ceramice, cât și prin documente scrise, transmise de izvoare bizantine. În multe din așezările cercetate arheologic au fost scoase la lumină elemente de cultură și civilizație provincial-romană, precum ceramică specifică acestei civilizații. Pe un fragment ceramic descoperit la Vârvoru, jud. Dolj, erau scrijelate cuvintele latine: „Patel <I>” și „Marcus” datând din secolele IV-V. De asemenea, cărămizi pe care se exersase scrisul în limba latină, ca cele de la Sucidava, Drobeta, Jilava etc., precum și inscripția de la Romula din acea vreme și cea de la Ratiaria : „Anastasia Ratiaria semper floreat”, la care adăugăm nume de locuri în limba latină: Caput Bubali, Pons Aluti, Aquae etc.

În legătură cu limba vorbită, izvoare scrise, precum relatarea lui Priscus din Panion menționează că la curtea lui Attila, limba vorbită, în cazul delegațiilor bizantine, era limba ausonică folosită de către tâlmăcii existenți acolo, deci o limbă de caracter latin, iar pe la anul 545, un localnic de pe teritoriul Munteniei „vorbea latinește”.

În secolul VII, Strategiconul lui Mauricius menționează faptul că unii refugiați de la nordul Dunării în Imperiul bizantin erau folosiți de oastea bizantină drept călăuze în campania militară contra slavilor și avarilor staționați la nordul Dunării.

Un fragment din textul Strategiconului arată foarte clar că oastea bizantină în lupta cu migratorii aflați la nordul Dunării se folosea de relațiile date de locuitorii de la nordul fluviului amintit, pentru a nu cădea în ambuscadă, știre pusă în evidență cu câțiva ani în urmă. Este vorba despre locuitorii nord-dunăreni ai comunităților locale de sorginte latină „romei”.

În fine, noua religie, creștinismul de limba latină, care a jucat un rol în procesul de romanizare, este dovedit de numeroase inscripții cu caracter creștin descoperite pe fragmente ceramice, pe pietre și cărămizi din așezările cercetate până în prezent (însemne și simboluri creștine), informații care se adaugă la cele furnizate de izvoarele scrise

analizate mai sus, toate demonstrând legătura intimă dintre romanitate și creștinism de-a lungul mileniului I Creștin pe teritoriul nord-dunărean.

X

În încheiere se desprind câteva concluzii semnificative pentru înțelegerea procesului de devenire istorică sub raportul structurii social-politice a comunităților sătești nord-dunărene după retragerea aureliană așa cum se oglindește în opera celor două mari personalități ale istoriei noastre naționale, Dimitrie Cantemir și Nicolae Iorga.

Diferiți ca epocă, unul la finele secolului XVII și începutul secolului următor, celălalt în plină epocă modernă românească, ideile exprimate în opera lor referitoare la structura social-politică a comunităților nord-dunărene, exprimate ca principii ale identității etnice a acestor comunități, sunt de o coincidență deloc surprinzătoare, chiar dacă la Cantemir aceste principii sunt mai puțin elaborate, comparativ cu abordarea lor în opera lui Nicolae Iorga.

Dăinuirea neîntreruptă a comunităților, originea latină și religia creștină a acestora, construirea de structuri social-politice proprii, chiar dacă la Cantemir aceste structuri sunt denumite „republici”, iar la Nicolae Iorga : „romanii, democrații țărănești, asociații defensive sau obști și uniuni de obști”, ele exprimă același conținut organizatoric oglindit cu claritate în documentele medievale românești. Toate aceste idei ale celor două personalități au fost confirmate de cercetările ulterioare, mai cu seamă, în deceniile celei de-a doua jumătate a secolului XX și până astăzi, atât de izvoare scrise, cât mai cu seamă de rezultatele cercetărilor arheologice.

Cu o informație istorică de excepție, Nicolae Iorga, considerat cel mai mare istoric român, a putut da, în etapa maturității sale științifice, o nouă dimensiune începuturilor istoriei evului mediu românesc pe baza principiilor identității etnice expuse mai sus.

IMAGOLOGIA - O ALTFEL DE ABORDARE A PERCEPȚIEI „STRĂINULUI” DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ

Motto: „*Niciodată ca în Evul Mediu cuvintele nu au devenit imagini*”
(Bernhard Blumen Kranz)

Laurențiu CHIRIAC

În **Evul Mediu** - o lume „comportamentistă”, prin excelență - nu a existat neaparat un univers consensual, ci mai degrabă un **univers reificat**, în cadrul căruia **structurile mentale definitorii ale mentalului colectiv** dețineau primatul, căci oamenii - luați individual - contau mai puțin. Într-un fel, sau altul, toate pluralismele vieții de atunci se racordau, direct sau indirect, la tensiunea spirituală agresivă dintre o **sferă sacră** (considerată drept o „lege instauratoare”) și **una profană** (laică), dar sub permanentul imbold pe care-l dădea „trecutul fondator”. Acest trecut constituia atunci **modelul christic** la care oamenii se raportau mereu și aveau chiar tendințe de imitare a acestuia. Pentru ei, Dumnezeu reprezenta Adevărul Absolut.

În atari condiții, dualitatea ființei umane s-a manifestat obsesiv prin consubstanțialitatea dintre un „Eu” intrinsec și un „Altul” extrinsec, fapt pentru care **reprezentările sociale** din Evul Mediu au jucat un rol major și au fost percepute ca modalități funcționale de comunicare, fluidizare și înțelegere a percepțiilor dintre o societate dată sau un grup identitar și un „Celălalt” real sau închipuit. Astfel, pe această bază a avut loc și „dialogul concurențial” dintre civilizația medievală din Moldova și celelalte.

Tocmai de aceea, **imagologia** - ca studiu comparativist al **reprezentărilor sociale**, construite cu ajutorul unor imagini afectiv-mentale și a unor arhetipuri și stereotipuri - reprezintă un domeniu vast cu o reală vocație a interdisciplinarității și care studiază **imaginea categorială** - imaginea cognitiv-afectivă ce duce la reprezentarea mentală și la caracterologia percepției despre ceva sau cineva.

Din acest punct de vedere, **imagologia** poate fi o formă eficace de abordare a imaginii „Străinului” în societatea medievală din Moldova, o încercare subtilă de „decodificare” a structurii intime a acestei percepții și o înțelegere mai clară a reprezentării mentale a unei ființe sau a unui fenomen istoric aparte în Evul Mediu moldav. Sub aspectul diferitelor paradigme de investigare și de interpretare a imaginii „Străinului” din

Moldova medievală, putem spune, deci, că noul demers s-ar putea desfășura sub spectrul științific al **comparativismului istoric** și al **caracterologiei popoarelor**.

Diferitele forme de conținut ale **comparativismului istoric** se pot manifesta în domeniile:

- **imagologie filologică** (ca paradigmă de interpretare comparativă a unor modele literare și care să conducă la un dialog intercultural între două etnii);

- **imagologie istorică** (ca interpretare a modalităților de formare a imaginii „Străinului” în raport cu un grup identitar, în care imaginea să fie expresia simbolică a realității ce permite o reînviere a trecutului istoric, astfel încât istoria să fie un câmp de întâlnire conflictuală dintre Identitatea colectivă și Alteritatea ineluctabilă);

- **imagologie psihosocială** (ca paradigmă a imaginii etnopsihologice a „Străinului” în raport cu un grup etnic identitar, în care imaginea să fie expresia simbolică a psihologiei celor două popoare);

- **imagologie filosofică** (ca interpretare a imaginii „Străinului” în raport cu un grup identitar, în funcție de dezvoltarea filosofiei culturii la cei doi concurenți).

În ceea ce privește **caracterologia popoarelor**, putem spune că mijloacele de abordare ale unei imagini a „Străinului” în Moldova medievală pe care le oferă pot fi diversificate:

- fie sub forma analizării **relațiilor interculturale și a comunicării mentale** ale celor doi concurenți, ca limbaj comun al unei colectivități identitare față de o Alteritate expansivă;

- fie sub forma **impactului reprezentărilor sociale reciproce**, în urma cărora se crează imaginile colective, arhetipurile, clișeele, stereotipurile și atitudinile (ca urmare a proprii „grile de lecturare” subiective, venită din fiecare experiență socială nouă);

- sub forma analizării **Eu-lui în raport cu lumea înconjurătoare** care devine, astfel, realitatea interioară, prin intermediul procesualității complexe Eu - Alter - Societate.

În altă ordine de idei, **dimensiunea etnopsihologică** în interpretarea percepției „Străinului” în Moldova medievală a devenit esențială, căci ea a reprezentat în istoriografia românească o importantă componentă a problematicii specificului național în raport cu Alteritatea. Deși **etnopsihologia** s-a făcut la noi într-o manieră mai mult *explicită*, au existat și maniere *implicite* - care au avut darul de a mai „desubiectiviza” interpretările afectiv-cognitive asupra „Străinului” din Moldova medievală (vezi noile studii privind imaginea „Turcului” în cronicile moldovenești).

Astăzi chiar putem vorbi de un anumit „**stereotip moldav**” al percepției „Străinului” în Evul Mediu, un stereotip aparte și care a evoluat cu greu de la un clișeu eminent etnico-religios la unul social-cultural și politic. Acest **stereotip** a sintetizat toate imaginile pe care etniile și le-au făcut despre ele însele sau între ele, schițându-se aproape clișeic chiar o caricatură a Celuilalt. Mai mult, imaginea „Străinului” a înglobat, de multe ori eronat, percepții asupra minorităților și marginalilor din societatea medievală din Moldova. Cel mai des, imaginea „Străinului” s-a confundat cu cea a „Turcului”, a „Ungurului” și a „Polonezului”, după care au început să fie percepute și elementele greco-levantine, în paralel cu țigani, evreii și armenii, dar și cu catolicii și protestanții sau chiar „moscalii” de mai târziu.

Impactul „Străinului” asupra mentalului colectiv medieval din Moldova s-a produs diferit de la un climat politic și social-cultural stabil (în secolele XV-XVI) la unul instabil (în următoarele două veacuri). Acest impact a produs **două tipuri de manifestări socio-psihologice** din partea populației din Moldova medievală:

- **reacția de „anxietate istorică”** - datorată presiunii constante a „Străinului” asupra societății moldave - și, în consecință, aplicarea unei „**conduite de evitare**” a acestuia (ca reflex de protejare și de autoapărare) și apoi, a unei „**conduite dedubative**” (necesară apărării și supraviețuirii față de „Străin”);
- **reacția de „non-cooperare cu istoria”** - prin care moldovenii respingeau o istorie care nu le aparținea și care-i duceau la anulări; s-a mers pe o „**conduită a retragerii în sine**” (datorată intruziunii constante a „Străinului” în societatea moldavă), pentru ca apoi să se revină în fața istoriei cu un model identitar mult mai puternic față de cel al „Străinului”.

În secolele XVII-XVIII, „Străinul” din Moldova a început să fie „inferiorizat” cultural și chiar „integrat” în mentalitatea locului, fiind perceput ca un **personaj al imaginarului popular**, în chip anecdotic și chiar fantastic, semn al abstractizării lui. În fine, poate pentru că tocmai devenise un personaj codificat și chiar închipuit, „Străinul” începea să fie perceput doar în mod **simbolic**, căci deja era mai bine cunoscut și imaginea lui clișeică (de început) dispăruse.

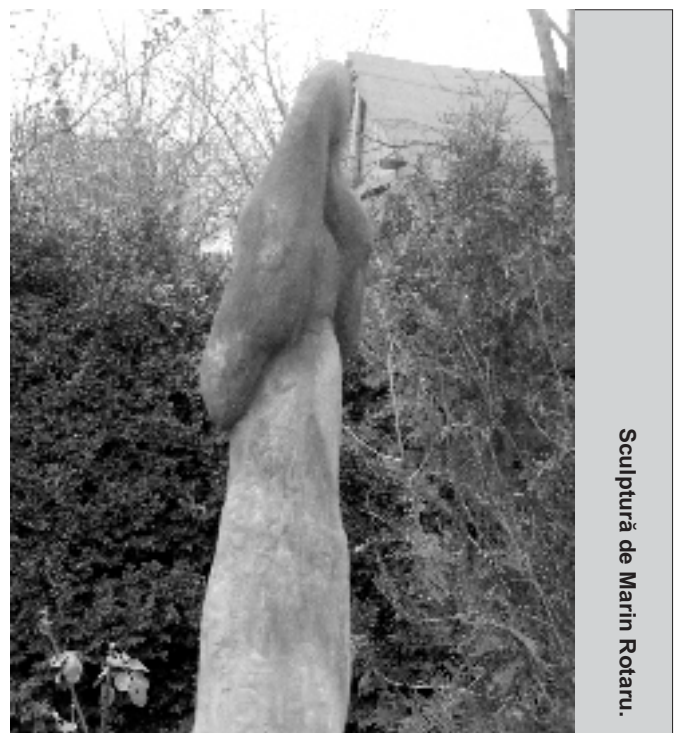
Pe baza **comparativismului istoric**, putem spune că imaginea „Străinului” în Moldova medievală a constituit, în fond, un mod de raportare a propriului „Eu” zbuciumat la „Celălalt” ce părea primejdios, miraculos și în plină eferescență. Oricum, figura „Străinului” s-a vădit a fi necesară în cristalizarea propriei Identități etnice, căci numai așa oamenii Moldovei medievale s-au putut „redescoperi” mai puternici prin „Alții” și au reușit să supraviețuiască sub privirea Celuilalt. Așadar, am putut constata că „Străinul” - în sens metonimic - a suplinat anumite

carențe și lipsuri din societatea medievală moldavă, rezolvându-le anumitor oameni ai ei propriile lor angoase existențiale.

Postazierea „Străinului” sub forma unui pericol justificat sau închipuit a avut rolul de a acoperi o „identitate prin absențe”, reușind întrucâtva să solidifice într-o structură unitară, durabilă și consistentă o etnie relativ omogenă, determinându-i chiar propria-i remodelare mentală. Identitatea Moldovei medievale s-a „călit” în confruntarea cu „Străinul” și a evoluat ca o „lumină care formează umbra Alterității înfricoșătoare, mereu sfidătoare și agresivă”, de aici și apelul repetabil de întoarcere și regrupare în jurul tradițiilor perene, nealterate (latinitatea, continuitatea și ortodoxismul) ce se vor constitui în acel fond arhetipal mereu reactualizat de la care ne adăpăm.

IMAGOLOGIA - studiul „constructelor personale” care operează cu **imagini mentale** într-o antropologie istorică ce compară și are putere de reprezentare simbolică. Fiecărei imagini i se atribuie un sens, iar fiecărui sens i se atașează o imagine. **Alteritatea** poate fi privită și ca refularea inexplicabilă a suprasaturației de propria-i Identitate, prin care „Eul” se proiectează imagistic într-un „Altul” cu care se compară, pentru a se redescoperi pe sine și pentru a ști cine este cu adevărat. Astfel, popoarele istorice nu adorm într-o identitate gata făcută, ci ele se frământă și se redimensionează mereu spiritual și etnic.

Așadar, **imagologia** - este joc și performare a comunicării imagistice între: **a) propunerea** - care vine de la reprezentarea în sine și ca atare e fixată aproape clișeic în memoria colectivă, putând fi reprodusă mereu și **b) re-cunoașterea** - care este subiectivizarea mentală și abstractizarea receptării acelei propuneri, fiind deseori stereotipică. Din **perspectivă etnopsihologică**, **imagologia** arată „modul cum s-au privit popoarele între ele, cum s-au lăudat sau blamat, cum au luat unul de la altul sau au imitat, cum și-au deschis ori și-au închis inimile unul altuia”. În perspectiva **reprezentărilor colective**, imagologia semnifică studiul stereotipurilor și operează în câmpul etnopsihologiei (știință ce cercetează ființa și lucrarea spiritului popoarelor). Aceste reprezentări colective dau legitimitate grupului identitar respectiv. Mai mult, reprezentările colective „țes drama imaginarului și a conștiinței colective, căci societatea este susținută mai întâi de ideea pe care și-o face despre ea însăși”.

Sculptură de Marin Rotaru.

SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ ÎN PRIMELE DOUĂ DECENII DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL. VIAȚA ECONOMICĂ

Diana CIOBANU

Războiul și-a lăsat amprenta asupra tuturor domeniilor vieții economice și sociale din România. Situația s-a complicat după întoarcerea frontului și transformarea unei părți a țării în teatru de operațiuni. Comportamentul trupelor sovietice după 23 august 1944 a condus la instalarea haosului¹.

Odată cu începutul anului 1944, economia României intra

Demonstrație pe străzile Bârladului pentru înfăptuirea Reformei agrare, 22 octombrie 1944.

într-o perioadă de amplificare a greutăților, prin distrugerile provocate de bombardamentele masive ale aviației Națiunilor Unite, datorită pătrunderii frontului sovieto-german pe teritoriul nostru. Printre sectoarele cele mai afectate au fost industria petrolieră, transporturile, sistemul financiar².

Gospodăria agricolă colectivă *Victoria socialismului*, 1949, Rășcani, județul Vaslui.

Din punct de vedere economic, dificultățile României au fost accentuate de prevederile Convenției de armistițiu încheiată la 12 septembrie 1944. Prin condițiile Convenției, confirmate de tratatul de pace de la Paris din 10 februarie 1947, România trebuia să plătească Uniunii Sovietice:

1) un total de 300 de milioane de dolari în produse, sub formă de despăgubire pentru pierderile sovieticilor de pe urma operațiunilor militare și a ocupației;

2) cheltuielile trupelor de ocupație sovietice, sporite prin

prelungirea ocupației militare sovietice după încetarea operațiunilor militare;

3) restituirea tuturor bunurilor luate de pe teritoriul sovietic în timpul războiului³.

În cursul anului 1945 situația economică a continuat să se agraveze. Producția industrială a principalelor ramuri va fi mai scăzută decât în 1944. Venitul național s-a redus la 41% față de 1938. Aplicarea clauzelor economice ale Convenției de armistițiu, în condițiile în care sovieticii dețineau un control total asupra țării, s-a dovedit destul de apăsătoare. În primele douăsprezece luni de aplicare a Convenției de armistițiu, față de cei 300 de milioane de dolari datorati s-a plătit, în contul reparațiilor de război, echivalentul a 610 de milioane de dolari, iar în septembrie 1946, suma plătită era estimată de puterile vestice la peste un miliard de dolari⁴.

Revitalizarea economiei, după greutățile celor trei ani de război împotriva Uniunii Sovietice, în condițiile continuării

Ostașii sovietici sprijinind țăranii muncitori. Primăvara anului 1945.

efortului militar de partea Aliaților și ale înapoierii plății reparațiilor către Uniunea Sovietică, s-a dovedit o sarcină deosebit de grea în toamna anului 1944 și primăvara anului 1945.

Refacerea economică a fost împiedicată, mai întâi de secetă și de recolta slabă de porumb din 1946, care au provocat o foamete îngrozitoare, și apoi, de livrările masive de produse agricole către Uniunea Sovietică⁵.

Guvernul sovietic viza monopolizarea producției și a comerțului exterior românesc în perioada postbelică, printr-o serie de tratate economice pe termen lung. Cel ce a avut cele mai mari implicații pentru dezvoltarea politică și economică a țării a fost semnată la 8 mai 1945 la Moscova. Acesta prevedea înființarea unor societăți mixte sovieto-române, *sovromurile*. Conducerea și administrația acestor *sovromuri* se aflau în mâna sovieticilor. Ele erau scutite de impozit și li se aplicau reglementările restrictive, în timp ce companiile britanice, americane și olandeze erau nevoite să funcționeze în condiții vitrege. Una din consecințele cele mai nefaste ale masivei penetrări economice sovietice în România a fost întreruperea, în 1947, a legăturilor cu Occidentul⁶.

Sovromurile erau, de fapt, instrumente de exploatare și control asupra țării și a resurselor naturale de către Uniunea Sovietică. Există câte un sovrom în toate ramurile principale de producție. Cele mai importante pentru economia sovietică au început să funcționeze chiar din momentul semnării tratatului *Sovrompetrol* (17 iulie), *Sovromtransport* (19 iulie), *Sovromlemn* (14 august)⁷. Treptat, aceste societăți mixte au ajuns să domine economia românească. În anul 1956 au fost desființate ultimele sovromuri (*Sovromasigurare*, *Sovrompetrol*, *Sovromcuart*).

După instalarea echipei conduse de doctorul Petru Groza, Frontul Național Democrat și-a impus punctul de vedere, adoptând legea pentru reforma agrară. Proiectul de Platformă a coaliției patronate de Partidul Comunist, Frontul Național Democrat, din 26 septembrie 1944, și ulterior, programul de guvernare al Frontului din ianuarie 1945, prevedeau în mod expres realizarea reformei. Conform Proiectului Partidului Național-Țărănesc, marea proprietate agrară urma să fie parcelată în proprietăți mijlocii, ce nu depășeau 100 hectare, în timp ce proprietățile mărunte urmau la rândul lor să fie comasate⁸.

Dintre toate programele de reformă agrară, cel avansat de către Partidul Comunist a fost cel mai radical. Acesta cerea confiscarea imediată a tuturor proprietăților moșierești de peste 50 de hectare și împrumutarea țăranilor care nu aveau pământ sau aveau foarte puțin. La 23 martie 1945, s-a publicat decretul de reformă agrară, prin care erau expropriate toate proprietățile agricole ale tuturor celor care colaboraseră cu Germania, «ale criminalilor de război» și a celor care dețineau mai mult de 10 hectare. Se expropriau, de asemenea, toate proprietățile cu o suprafață de peste 50 de hectare. Proprietățile particulare se limitau la maximum 50 de hectare⁹.

S-au luat o serie de măsuri menite să facă ordine în economie. După etatizarea Băncii Naționale, legiferată la 20 decembrie 1946, și înlăptuirea reformei monetare, la 15 august 1947, au ameliorat situația financiară, legea privind reglementarea circulației și stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole, adoptată la 6 iunie 1947, a stăvilit unele practici dăunătoare gospodăriei țărănești.

Legea pentru organizarea Ministerului Industriei și Comerțului (15 aprilie 1947) și legea Oficiilor Industriale (24 mai 1947) instituie un control sever din partea statului asupra industriei și comerțului¹⁰.

Guvernul Groza a atribuit statului rolul decisiv în procesul de industrializare. Până în toamna anului 1945 guvernul Groza a stabilit primatul statului în industrie printr-o serie de decrete-legi, ce reglementau domeniile căilor ferate, producției miniere, precum și prețurile și salariile. Această activitate legislativă s-a intensificat în 1946, pe măsură ce Partidul Comunist și-a extins influența în întreaga economie. Controlul exercitat de acesta asupra problemelor economice și financiare era practic total, când la 1 decembrie 1946, Gheorghiu Dej, secretarul general al partidului, și-a asumat conducerea Ministerului Economiei Naționale, a cărui funcție principală era mobilizarea întregilor resurse ale țării în vederea îndeplinirii politicii economice comuniste¹¹.

După instaurarea regimului comunist, statul român a preluat în mod abuziv o parte din bunurile care au aparținut cetățenilor săi, ca persoane individuale sau ca membri ai unei comunități etnice și religioase. Principalul scop al expropriierilor și confiscărilor l-a constituit desființarea economiei libere și înlocuirea ei cu «economia planificată», controlată de statul comunist. Naționalizarea din anul 1948 a întreprinderilor miniere, de transporturi bancare, de asigurări precum și exproprierea și trecerea în proprietatea «de stat» a terenurilor agricole, pădurilor și echipamentelor agricole au constituit

principalele acte prin care proprietarii au fost deposezați de bunurile lor¹².

La noi, naționalizarea a constituit faza pregătitoare a lansării industrializării. Scopul a fost concentrarea resurselor și deciziilor în mâinile elitei. Strategia folosită a fost identică celei sovietice, și anume: două planuri anuale 1948 și 1949, care precede primul plan cincinal 1950-1955. Primul pas pe calea

industrializării l-a constituit înființarea Comitetului de Stat al Planificării, în fruntea căruia se afla Gheorghiu-Dej¹³. La 11 iunie 1948 a fost votată legea pentru naționalizare. Actul normativ cuprindea aproximativ 1050 de întreprinderi din toate sectoarele industriale. Făceau excepție de la naționalizare, întreprinderile sau parte din capitalurile acestora, care se găsesc în proprietatea unui stat făcând parte din Națiunile Unite, care a dobândit aceste bunuri ca urmare a executării Tratatului de Pace¹⁴.

După 1948 furtul și jafal avuțiilor naționale a fost făcut de ruși cu ajutorul uneltelor comuniste de la conducerea țării. Societățile *Sovrom* erau profilate pe fiecare ramură a economiei naționale, printr-un comerț extrem de favorabil URSS, printr-o supraveghere atentă de către agenții secreți ai Moscovei. Nu numai că Rusia anihilase complet comerțul extern al României, dar aproape orice tranzacție economică mai importantă din țară se făcea în folosul ei¹⁵.

Moscova exercita un triplu control asupra industriei românești: prin intermediul *Sovromurilor*, prin dreptul de proprietate de scară largă în România și prin controlul asupra Partidului Comunist Român.

La fel ca și în cazul naționalizării, cooperativizarea este impusă în România la comanda URSS. Politica economică a lui Stalin avea ca scop esențial modernizarea prin doua metode:

industrializarea și colectivizarea. În anul 1949 s-au creat numeroase unități cooperatiste cu un rol important în agricultură. Primele G.A.C.-uri s-au înființat în iulie 1949. La sfârșitul anului erau 52 de G.A.C.-uri, iar în decursul lui 1950 erau 1027. Plenara Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român din 18 septembrie 1951 a hotărât restrângerea campaniei de colectivizare, după ce a constatat rezistența țăranilor și incapacitatea cadrelor Partidului Muncitoresc Român și a guvernului de a continua campania fără riscul unor revolte de amploare¹⁶.

Brașov. Sovromtractor

Consecințele transformărilor economice ce au avut loc în primele două decenii de după cel de-al doilea război mondial au fost resimțite de toate categoriile sociale.

NOTE:

Gheorghe Onișoru, *România în anii 1944-1948. Transformări economice și realități sociale*, București, 1998, p. 21.

²Istoria Românilor, coord. Ion Agrigoriei, Ion Toderașcu, Iași, 1999, p. 337.

³Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, București, Editura Litera, 1994, p. 167.

⁴Istoria Românilor, p. 338.

⁵Keith Hitchins, *România 1866-1947*, București, 1994, p. 569.

⁶Ibidem, p. 570.

⁷Ghiță Ionescu, *op. cit.*, p. 143.

⁸Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, București, 1990, p. 191.

⁹Ghiță Ionescu, *op. cit.*, p. 141.

¹⁰Istoria Românilor, p. 339.

¹¹Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 574.

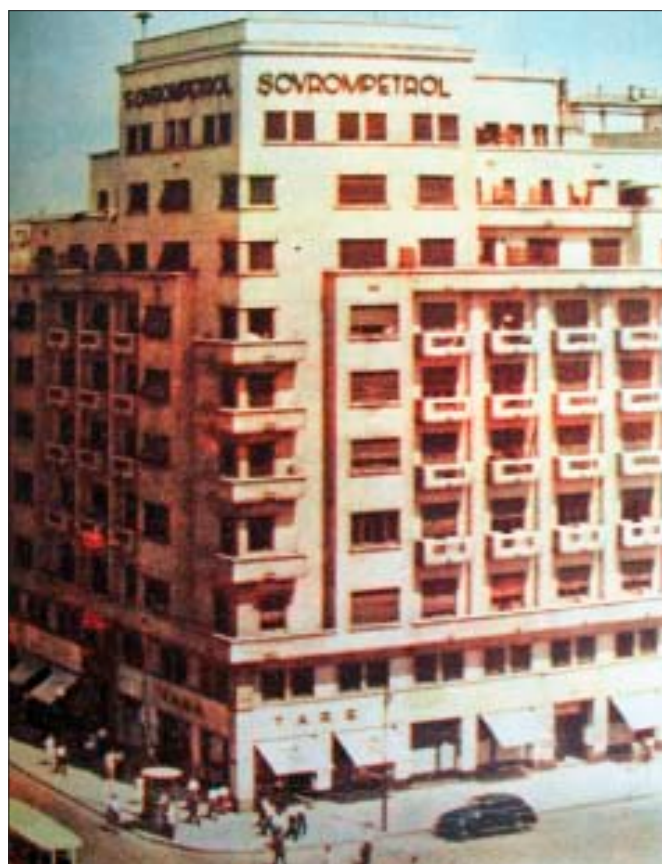
¹²Ghiță Ionescu, *op. cit.*, p. 57.

¹³Stelian Tănase, *Elite și societate. Guvernarea Gheorghe Gheorghiu-Dej (1948-1965)*, București, 1998, p. 75.

¹⁴Gheorghe Onișoru, *Realități economice: de la stabilizare la naționalizare, în anul 1948. Instituționalizarea comunismului*, editor Romulus Rusan, București, 1997, p. 167.

¹⁵Reuben N. Markham, *România sub jugul sovietic*, București, 1996, p. 397.

¹⁶Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 76.

București. Sovrompetrol

13 iunie 1948

Sibiu. Palatul Sovromasigurare

VIAȚA CULTURALĂ

Răsturnarea dictaturii militare fasciste înfăptuită sub conducerea Partidului Comunist, la 23 august 1944 și eliberarea țării de sub jugul fascist, a însemnat începutul unei noi epoci în România, nu numai în viața politică și economică, dar și viața culturală¹.

Actul de la 23 august 1944 a determinat multiple mutații și variate transformări în planul dezvoltării culturii în România. Scurta perioadă dintre 23 august 1944 și 30 decembrie 1947, se caracterizează prin incertitudine și dramatism pe toate planurile. În această perioadă, comuniștii monopolizează puterea și încearcă să neutralizeze vechea elită.

Toate aceste transformări din viața culturală au determinat apariția procesului, numit în epocă "revoluția culturală", revoluție care, prin conținutul ei, însemna crearea unei culturi socialiste. Acest proces a început îndată după 23 august 1944. Apar numeroase traduceri din clasicul marxism-leninismului. Se dezvoltă o presă democratică în frunte cu "Scânteia", organul Partidului Comunist².

Dezvoltarea activităților intelectuale în România a început să reprezinte rezultatul unei politici culturale dirijate și continuu controlată de către guvernarea, politici elaborată în baza unui "program cultural", care urmărea trei obiective principale. Un prim obiectiv era excluderea din inventarul patrimoniului cultural al țării noastre a tuturor operelor culturale de valoare care

susținută acțiune de restructurare, pentru a face loc noii culturi clădită în sprijinul "democrației populare"⁴.

Proclamarea Republicii Populare Române, la 30 decembrie 1947, a anunțat "transformarea socialistă" a României, conform prototipurilor și instrucțiunilor sovietice. Comuniștii au interzis toate operele cu caracter "fascist"⁵. După 30 decembrie 1947, asistăm la o restructurare radicală a

vechii sistem de valori și a instituțiilor culturale. Partidul Comunist și-a fixat ambițiosul scop de construire a unui "om nou"⁶.

Imediat după detronarea regelui, viața literară cunoaște o degradare bruscă și totală. Au loc numeroase valuri de arestări. Se manifestă tot mai accentuat tendințele de politizare a vieții literare. Literatura nu mai cunoaște alte teme și alte preocupări decât cele politice. Astfel, cultul lui Stalin, temele războiului rece, lupta antiimperialistă și lupta pentru pace, devin temele și preocupările exclusive ale literaturii și vieții literare⁷.

Cultura este izolată de Occident prin tehnici variate, campanii de presă împotriva culturii occidentale. Izolarea are loc atât prin cenzuri, cât și prin măsuri și pedepse administrative, prin Securitate și Justiție. Zeci de mii de intelectuali au fost concediați, li s-a interzis să-și practice profesia, au fost anchetați, închiși pe diferite termene în lagăre de muncă sau în închisori. Pe lângă atacul împotriva elitelor profesionale, se remarcă efortul de a crea în scurt timp o altă elită profesională, provenită din rândurile muncitorilor și țăranilor. Obiectivul prioritar era modelarea "omului nou"⁸.

Ca și în celelalte domenii, și în domeniul culturii s-a resimțit impunerea "modelului sovietic". Comuniștii au încercat să-și impună dominația asupra tuturor segmentelor culturale. Unul dintre aceste segmente a fost presa. În cazul acestei forme de activitate culturală, s-a manifestat, în evoluția ei, fenomenul de discontinuitate și prelungire, marcat de momentul 23 august 1944. După acest moment unele dintre publicațiile din perioada anterioară au continuat să supraviețuiască, dar cele mai multe dintre ele și-au încetat activitatea pentru a face loc unor publicații care sprijineau lupta comuniștilor pentru acapărarea puterii în stat⁹. Immediat după 6 martie 1945, au fost interzise cotidienele "Dreptatea" și "Liberalul" și întreaga presă din țară a celor două partide de opoziție. Astfel, au fost înăsprite restricțiile de cenzură pentru a se asigura numai circulația acelor știri favorabile guvernului¹⁰.

Comuniștii s-au folosit de decretul-lege din 12 februarie 1945, pentru a comuniza presa, decret ce prevedea că vor fi sancționați cu pedepse ziaristii, publiciștii și colaboratorii

prezentau altfel decât prin prisma "materialismului dialectic și istoric" problemele sociale românești și includerea în acest inventar a unor lucrări minore ca valoare culturală, dar care "aveau meritul de a fi abordat teme de mare actualitate pentru reconstrucția socială a țării". Un al doilea obiectiv era subordonarea totală a actului de creație culturală, procesului de formare a noii intelectualități românești. Acest "nou" intelectual urma să arate, în operele sale, cât de grea a fost viața muncitorilor și a țăranilor în regimurile politice trecute. Cel de-al treilea obiectiv era extinderea activităților culturale în rândul maselor largi de muncitori și țărani³.

La fel ca în politică, unde principalele forțe se uniseră încă din iunie 1944, formând Blocul Național Democrat pentru a răsturna guvernul antonescian, și în cultură se manifesta o

presei, care, înainte de 23 august 1944, s-au făcut vinovați de slujirea hitlerismului sau fascismului, au pregătit opinia publică pentru intrarea în Axă, ori au militat pentru idei contrare principiilor democratice, îndemnând la teroare, rebeliune, omoruri¹¹.

Represiunea asupra scriitorilor și gazetarilor care

susținuseră prin activitatea lor regimul Antonescu a început la scurt timp după 23 august 1944. Primii ostracizați au fost autorii de reportaje de pe frontul de est. Ziarele "România Liberă" și "Scânteia" denunță pe baze de liste persoane care urmau a fi "epurate", cele dintâi fiind cele din Societatea Scriitorilor Români¹². Activitatea ziariștilor, scriitorilor și artiștilor este pusă sub controlul Secției de Agitație și Propagandă și a Comitetului Central al Partidului Comunist.

După 1947, întreaga activitate editorială a fost axată pe trei obiective principale:

- 1) traducerea și tipărirea operelor marxism - leninismului (Marx, Engels, Lenin și Stalin);
- 2) elaborarea și multiplicarea materialelor propagandistice ale Partidului Comunist;
- 3) tipărirea "lucrărilor originale" ale noilor generații de intelectuali, care sprijineau construcția României Socialiste¹³.

Învățământul a reprezentat domeniul cu cele mai importante implicații și consecințe din aria culturii. Din octombrie 1945, la Conferința Națională, Partidul Comunist și-a determinat sarcinile în domeniul învățământului: lichidarea analfabetismului; reorganizarea întregului învățământ de la cel primar până la cel superior, pe baze democratice; formarea de cadre pentru învățământul primar, mediu și superior prin înființarea de institute pedagogice în care să-și desfășoare pregătirea; democratizarea cadrelor didactice prin înlăturarea tuturor elementelor pro-fasciste reacționare¹⁴.

În dezvoltarea învățământului românesc de după 23 august 1944 se distinge o perioadă până în august 1948, când pe fondul vechiului sistem de învățământ, au fost introduse unele schimbări. Încă din toamna anului 1944 s-a desfășurat o amplă acțiune de organizare a cadrelor didactice în sindicate și de mobilizare a lor la lupta pe care forțele democratice, conduse de Partidul Comunist, o duceau împotriva celor ce se opuneau procesului de democratizare a țării. În școli au fost create comitete de clasă ale elevilor, în vederea organizării vieții acestora, orientării activității lor spre acțiuni cu un conținut democratic. După instaurarea guvernului condus de Petru Groza, acțiunea de democratizare a școlii a fost intensificată. Au fost îndepărtați din învățământ învățătorii, profesorii secundari și universitari care desfășuraseră o activitate cu caracter fascist în rândul tineretului din perioada anterioară¹⁵.

În perioada 1944-1948 în evoluția învățământului s-a

înregistrat un progres, reflectat în creșterea apreciabilă a populației școlare. Au fost luate pentru aceasta o serie de măsuri, și anume: a) extinderea rețelei de școli elementare rurale; b) înființarea de noi școli medii, urmărindu-se o judicioasă repartitie teritorială a lor; c) înființarea de școli elementare și medii în limbile materne ale etniilor conlocuitoare; d) asigurarea gratuității prin desființarea tuturor taxelor de școlarizare; e) adoptarea de măsuri pentru elaborarea și difuzarea gratuită de cărți, manuale, cursuri și alte materiale bibliografice¹⁶.

Una din preocupările de seamă ale guvernului condus de Petru Groza în domeniul învățământului a fost aceea de a asigura copiilor muncitorilor un acces mai larg la școala secundară și superioară. Pentru aceasta a luat ființă, în 1945, gimnaziul unic, în care intrau fără examen de admitere toți cei ce voiau să-și continue studiile după absolvirea școlii primare. Prin crearea acestui grad de învățământ se urmărea deschiderea drumului spre cultură copiilor proveniți din rândurile maselor muncitoare¹⁷.

După 1944, întregul sistem de învățământ, implicit școala superioară a suportat daune importante, atât din punctul de vedere al conținutului și structurii sale, prin modificările efectuate în planurile de învățământ și în programele școlare, cât și din punctul de vedere al bazei materiale de care dispunea. Chiar din toamna anului 1944, s-a luat măsura de a scoate din programele, manualele școlare și cursurile universitare, teme

și textele cu caracter antidemocratic și reacționar¹⁸. Încă din anul 1945-1946 au fost introduse în programele unor obiecte de învățământ (istorie, sociologie, economie, politică drept, literatură) elemente ale concepției marxist-leniniste¹⁹.

La 24 august 1946 guvernul Petru Groza a elaborat legea numărul 658 prin care se anulează autonomia universitară, ce data de la începutul învățământului universitar la noi, din 1860. Această lege a constituit punctul de plecare pentru reforma învățământului din 3 august 1948. Prin noua lege, profesorii și universitarii nu mai sunt aleși prin concurs de către Universități, pe baza activității lor profesionale, ci numiți de către minister, în primul rând după criteriul politice²⁰.

Scopul urmărit de regim era să producă o schimbare profundă, vizând însăși identitatea națională. Deși Gheorghiu-Dej afirmase că va duce o "politică românească", în fapt, avea loc un proces de rapidă sovietizare, cu urmări nefaste în toate domeniile. "Analele româno-sovietice", înființate în anul 1946, constituiau un instrument al acestei politici, la care s-au adăugat apoi Editura "Cartea Rusă", Institutul de Studii Româno - Sovietic (martie 1947), cu filiale la Cluj, Iași, Timișoara și Târgu Mureș, Institutul de limbă rusă "Maxim Gorki" (1948), Muzeul Româno - Sovietic (1948).

Legăturile intelectualilor cu Apusul au fost complet întrerupte, orientarea făcându-se spre Uniunea Sovietică și țările satelite ei. Academia Română a fost desființată în iunie 1948 și înlocuită cu una nouă, compusă în majoritate din academicieni obedienți numiți de partid. În vara anului 1948 au fost desființate vechile institute de cercetări, înlocuite cu altele noi, sub patronajul Academiei Republicii Populare Române. Au loc epurări în rândul intelectualilor, epurări stipulate în Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944. Un număr foarte mare de oameni de știință, artă și cultură au ajuns la închisoare²¹.

Din 1948 limba rusă a devenit limbă obligatorie. Întreaga istorie națională a fost rescrisă pentru a pune în lumină rolul slavilor, pentru a diminua locul elementului roman și latin. Un moment de vârf al campaniei de rusificare l-a constituit introducerea unei noi ortografii slavizate (1953), care înlătura unele elemente latine din limbă. Perioada anilor 1956-1959 a coincis cu o accentuare a dogmatismului cultural și cu o intensificare a campaniei ideologice. Campania s-a manifestat, în primul rând, printr-un val de arestări de intelectuali neconformiști. În anul 1958 s-au organizat în universități ședințe publice de "demascare", în care distinși profesori au fost învinuiți de neînlăturarea influențelor burgheze, iar numeroși studenți au fost exmatriculați pe motive de dosar²².

Biserica a fost ultimul obstacol major în calea impunerii modelului sovietic. Potrivit Constituției din 1923, Biserica Ortodoxă fusese declarată dominantă și i se acordase privilegii speciale. Partidul Comunist a folosit această dependență pentru a aduce ierarhii ortodocși sub controlul său²³.

Se observă că obiectivul central al regimului comunist era, de fapt, distrugerea culturii, a elitelor burgheze și restructurarea vechiului sistem de valori. Scopul cultural al Partidului Comunist Român era construirea "omului nou", imitație a "omului sovietic", deoarece, așa cum afirma Mihail Sadoveanu într-o conferință desfășurată la Ateneul Român: "Lumina vine de la Răsărit"²⁴.

După lovitură de stat din 23 august 1944 și, mai ales, după proclamarea Republicii Populare Române, comuniștii au încercat, prin toate mijloacele, să se impună pe plan politic, economic, cultural, și parțial au reușit, urmând "modelul stalinist".

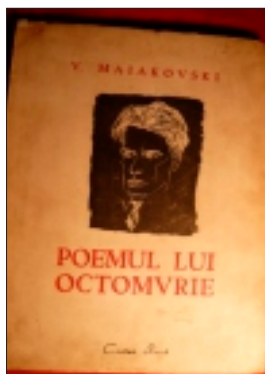
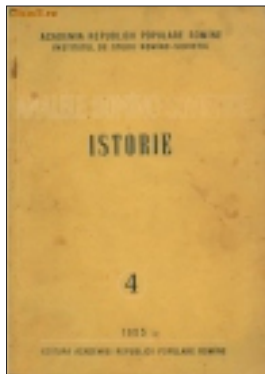
NOTE:

¹ *Istoria învățământului din România*, coord. Constantin C. Giurescu, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971, p. 344.

² I. Grămadă, *Universitatea din Iași între anii 1944-1960*, extras din *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași 1860-1960*, vol. I, București, Editura Universității din București, 1960, p. 288.

³ Nicolae Irimiciuc, *Învățământul ingineresc ieșean de-a lungul timpului*, vol. III, Școala Politehnică "Gheorghe Asachi" (1937-1948), Iași, Editura Pan Europe, 2001, p. 91-95.

⁴ Ana Selejan, *România în timpul primului război cultural (1944-1948)*, vol. I, Trădarea

intelectualilor, Sibiu, Editura Transpres, 1992, p. 15.

⁵ Stephen Fischer-Galați, *România în secolul XX*, Iași, Editura Institutul European, 1998, p. 137.

⁶ Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, București, 1990, p. 266.

⁷ Marin Nițescu, *Sub zodia proletcultismului, o carte cu domiciliul forțat (1979-1995). Dialectica puterii*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 55.

⁸ Stelian Tanase, *op. cit.*, p. 145.

⁹ Nicolae Irimiciuc, *op. cit.*, p. 97.

¹⁰ Victor Frunză, *op. cit.*, p. 252.

¹¹ Marin Radu Mocanu, *Cenzura comunistă. Documente*, București, Editura Albatros, 2001, p. 12-13.

¹² Victor Frunză, *op. cit.*, p. 250.

¹³ Doina Barcan, Bogdan Sterpu, *Regimul comunist în România (decembrie 1947-decembrie 1989)*, Iași, 2003, p. 29.

¹⁴ Nicolae Irimiciuc, *op. cit.*, p. 58.

¹⁵ A. Petrencu, *Învățământul istoric în România (1948-1949)*, Chișinău, Editura Știința, 1991, p. 9.

¹⁶ *Istoria învățământului...*, p. 345.

¹⁷ Nicolae Irimiciuc, *op. cit.*, p. 95.

¹⁸ *Istoria învățământului...*, p. 346.

¹⁹ Maria Totu, Ioan Scurtu, Doina Smarcea, *Din istoria miscării democratice a studenților din România*, București, Editura Universității din București, 1985, p. 36.

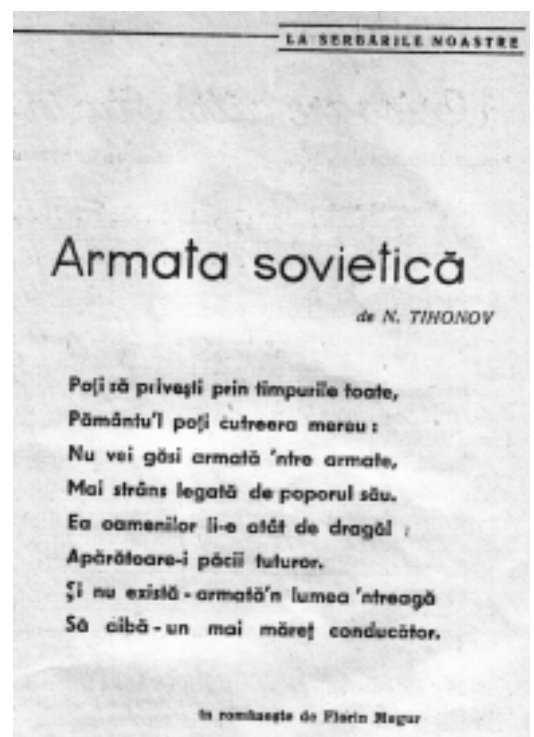
²⁰ *Istoria învățământului...*, p. 347.

²¹ Marin Nițescu, *op. cit.*, p. 61.

²² Alexandru I. Zub, *Orizont închis. Istoriografia română sub dicatură*, Iași, Editura Institutul European, 2000, p. 37.

²³ Vlad Georgescu, *Istoria Românilor de la origini până în zilele noastre*, București, 1995 p. 267.

²⁴ *Ibidem*, p. 268.

Cea de a XXXIV-a Sesiune Națională de Comunicări Științifice „Acta Moldaviae Meridionalis” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, 8-9 decembrie 2011

Gheorghe CLAPA

Spre sfârșitul primei decade a lunii decembrie 2011, cu sprijinul Consiliului Județean Vaslui, au avut loc lucrările Sesiunii Naționale Anuale de Comunicări Științifice „Acta Moldaviae Meridionalis” ale Muzeului Județean „Ștefan cel Mare”, cu prilejul împlinirii a 37 de ani de la înființarea acestei instituții de reper în peisajul cultural vasluian. Așteptată cu nerăbdare și intrată în tradiție, la lucrări au participat peste o sută de specialiști din țară și străinătate.

Simpozionul a fost deschis de prof. dr. Laurențiu Gelu Chiriac care a propus un minut de reculegere în memoria fostului director, profesorul Ioan Gh. Mancaș, decedat la 27 martie 2011. De precizat este faptul că inimosul director al muzeului a subliniat semnificația multiplă a manifestării, dedicate celor 410 ani de la dispariția lui Mihai Viteazul, 300 de ani de la bătălia de la Stănilești, 220 ani de la editarea lucrării „Suplex libellus Valachorum”, 140 ani de la nașterea lui Nicolae Iorga, 120 ani de la moartea lui Mihail Kogălniceanu, 90 de ani de la nașterea regelui Mihai I al României, 70 ani de la eliberarea Basarabiei și intrarea României în cel de al doilea război mondial, Zilei Naționale a României – 1 Decembrie. Comunicările s-au desfășurat în sala „Ștefan cel Mare” a Consiliului Județean Vaslui. Au fost prezentate alocuțiuni din partea Consiliului Județean Vaslui – prof. Corneliu Bichineț, vicepreședinte al Consiliului Județean și prof. Valeriu Caragață – viceprimar al Primăriei Vaslui.

Menționăm că în plen au fost susținute următoarele comunicări:

- prof. univ. dr. Nelu Zugravu, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași – „Clasicismul pentru toți: istoria antică și filmul”;
 - prof. univ. dr. Ștefan Olteanu, Universitatea București – „Structuri sociale și politice la comunitățile nord-dunărene în secolele IV-X în viziunea lui Dimitrie Cantemir și Nicolae Iorga și în lumina cercetărilor istorico-arheologice”;
 - Academician Victor Spinei, Institutul de Arheologie Iași – „Informații noi despre români în Evul mediu”;
 - dr. Viorel Butnaru, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” Iași „Despre editarea unui Lexicon numismatic pentru Moldova istorică”;
 - prof. univ. dr. Gheorghe Buzatu, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană Iași – „22 iunie 1941 – 70 de ani de la intrarea României în cel de al doilea război mondial”;
 - prof. univ. dr. Vlad Codrea, Univ. „Babeș-Bolyai”, a anunțat doar titlul comunicării: „Insula maastrichtiană Hațeg”: extensie, biodiversitate, interferențe” (n.n. comunicarea a fost prezentată în după-amiaza aceleiași zile în cadrul Secției de arheologie, istorie veche și istorie medievală, Sala „Ștefan cel Mare” a Consiliului Județean Vaslui, în prezidiul secțiunii aflându-se chiar dl. prof. univ. dr. Vlad Codrea, care a condus, în continuare, lucrările secțiunii.
- Lansări de carte:
- „Acta Moldaviae Meridionalis”, nr. XXXI(2010), 2 vol., Bârlad, Editura Sfera, 2011 – a prezentat dr. Laurențiu Chiriac;
 - „Ioan Mancaș – In memoriam”, Bârlad, Editura Sfera, 2011 – a prezentat prof. Teodor Pracsu; de asemenea a prezentat despre Marin Moronescu, precum și cartea de versuri „Primejdie cu îngeri” semnată de Adina Huiban, pe

care o întâlnim în „Istoria literaturii române” a lui Alex Ștefănescu;

- domnul prof. Gruia Novac a prezentat un mișcător eseu dedicat celui ce a fost directorul Muzeului „Ștefan cel Mare” – Ioan Mancaș;
- „Academicieni ai județului Vaslui”, autori: Liviu Mărghitan și Ioan Mancaș, Arad, Editura „Ramira”, 2010 – a prezentat prof. Dan Ravaru;
- „Evoluții etno-demografice și culturale în Bazinul Bârladului (secolele VI-XI)”, autor: George Dan Hânceanu, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2011 – a prezentat dr. Laurențiu Chiriac;
- „Schitul Orgoeștii Noi (1792-1860)”, autor: Gheorghe Baciu, Iași, Editura „Panfilius”, 2011, a prezentat dr. Laurențiu Chiriac;
- „Muzeu și colecții din județul Vaslui”, autor: Geanina Cristina Chirilă, Vaslui, Editura Media Sind, 2011, a prezentat prof. Dan Ravaru.

În continuare redăm câteva aspecte din cuvântarea col.(r.) dr. Valentin Marin, secretar al Diviziei de Istoria Științei al Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române:

„Onorată Adunare,

Vă informez asupra unui eveniment inedit:

La data de 21 octombrie 2011, în Aula Academiei Române, acad. Dan Berindei, vicepreședinte al Academiei Române și președinte al Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române, a propus să se țină un moment de reculegere în memoria a patru mari personalități ale Diviziei de Istoria Științei din cadrul CRIFST, care au decedat în anul 2011, doi biologi (Acad. Nicolae Botnariuc și Alexandrina Negrea) și doi biologi (Acad. Nicolae Botnariuc și Alexandrina Negrea) și doi istorici (prof. Liviu Mărghitan și prof. Ioan Mancaș).

Ulterior, cu prilejul Dării de seamă anuale privind activitatea CRIFST, la sfârșit am informat și prezentat vol. IV/2011 al revistei *Studii și comunicări / DIȘ* în care, la rubrica „In Memoriam” sunt prezentate și cuvintele de bun rămas, rostite în memoria marilor dispăruți.

Menționez doar faptul că necrologul profesorului Liviu Mărghitan a fost scris de dl. prof. Ioan Mitrea, iar pentru marea dispărut de la Muzeul Județean Vaslui „Ștefan cel Mare”, prof. Ioan Mancaș, actualul director al muzeului, dl. dr. Laurențiu Chiriac a publicat două materiale.

Tot cu acest prilej la data de 21 octombrie 2011, s-au supus aprobării Consiliului de Conducere al CRIFST și solicitările de noi membri.

Sunt deosebit de bucuros să dau citire unui act oficial, de fapt o adresă, înregistrată la Secretariatul General al Academiei Române cu nr. 4290/11.11.2011, prin care, sub semnătura dlui academician Gleb Drăgan, președintele Diviziei de Istoria Științei din cadrul CRIFST i se conferă, în unanimitate, titlul de „membru asociat al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST, al Academiei Române, actualului director al Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui, dl. dr. Laurențiu Chiriac.

În numele dlui acad. Gleb Drăgan, al celor șapte colegi ai mei prezenți la această sesiune de comunicări științifice la plen

și la cele trei secțiuni îl felicit și îi transmit succes în noua postură.

Totodată, profit de acest prilej, de a-i înmâna dnei Smaranda Mancaș, un exemplar din vol. IV din revista *Studii și comunicări* pentru amintirea și nemurirea unei mari personalități nu numai a județului Vaslui, dar și a Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române, profesorul Ioan Mancaș.

Dumnezeu să-l odihnească.

Dr. Valentin Marin"

La ora 13⁰⁰, a avut loc vernisajul expoziției „Moștenirea culturală a comunei Zăpodeni – Mărturie de ieri și de azi”, în sala „Arta” a Muzeului Județean Vaslui. Au prezentat: dr. Laurențiu Chiriac, M.J.V., prof. Dan Ravaru, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui, muzeograf Marian Antoniu, M.J.V.

La ora 13³⁰, a avut loc vernisajul unei alte expoziții: „Tăcuta – „Dealul Miclea” – Situl preistoric (cercetarea arheologică 2011)”. Expoziția de bază a Muzeului Județean Vaslui. Au prezentat: dr. Laurențiu Chiriac, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui; muzeograf Ciprian Lazanu, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui.

Comunicările au fost susținute pe secțiuni: joi, 8 decembrie 2011, între orele 16.00-19.30 și vineri, 9 decembrie, între orele 9.00-13.00. Micul dejun, dejunul și cina au fost servite de

participanți la Hotel „Europa” Vaslui. Lucrările Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice s-au desfășurat în după-amiaza aceleiași zile și în ziua următoare, pe secțiuni, după cum urmează: Secția de arheologie, istorie veche și istorie medievală, Secția de istorie modernă și contemporană, Secția de istoria culturii și muzeologie. Artă și Etnografie. Personalități, în Sala „Ștefan cel Mare” a Consiliului Județean Vaslui, Sala de conferințe „Al. I. Cuza” a Prefecturii Județului Vaslui și în Sala „Tin Art” – Biblioteca județeană Vaslui. Prezidiul secțiunilor a fost asigurat de profesori universitari și specialiști de prestigiu din diferite centre de cercetare din țară: prof. univ. dr. Nelu Zugravu, prof. univ. dr. Ștefan Olteanu, prof. univ. dr. Vlad Codrea, prof. univ. dr. Gheorghe Buzatu, dr. Mihail M. Andreescu, col. dr. Mircea Tănase, prof. dr. Virgiliu Z. Teodorescu, prof. dr. Ioan Mitrea, dr. Elena Istrățescu, precum și de secretarii Ciprian Călin Lazanu, Albert Gabriel Grecu, Oana Rusu, Mihai Cristian Șelaru, Mariana Martinescu și Marian Antoniu, muzeografi ai Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui.

Sesiunea a XXXIV-a „Acta Moldaviae Meridionalis” a Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui a fost o reușită, lucrările Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice beneficiind de excelente condiții oferite de autoritățile locale și de personalul instituției culturale care au organizat aceste manifestări.

COTNARIUL ÎN LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Ion N. OPREA

Cartea cu acest titlu, **Cotnariul în literatură și artă**, autor scriitorul **Constantin Hușanu**, tipărită la Editura PIM, Iași, 2011, este în librăriile Iașilor, la îndemâna cititorilor. Mă grăbesc să v-o fac cunoscută, împreună cu unele întâmplări care au însoțit-o până la editare, poate se vor putea trage unele concluzii de bine... Această și pentru că îl am pe Constantin Hușanu cunoscut truditore pe ogorul scrisului, alături, prin bibliotecile și depozitele cu cărți, jurnale și alte multe hârtii arhivate, de cel puțin 50 de ani, și îi cunosc bine și truda depusă pentru realizarea volumului de față – **COTNARIUL ÎN LITERATURĂ ȘI ARTĂ**. Volum pentru care, prietenul meu a așteptat să-i fie sponsorizată tipărirea – tipărirea, nu și munca depusă – de foarte mult timp. De când, între timp, eu am dat editurii și cititorilor pe bază de **„investiție”** proprie, vreo 3-4 titluri...

La televizor, la radio, în presă, dar mai ales în viața zilnică, mereu se vorbește despre oameni care mănuiesc banii, unii însușindu-și-i și zidind palate, clădiri de tot felul, nu pentru folos public, ci pentru ei și familiile lor. Dintre ei, că avem și noi dintre aceștia, să nu se fi găsit nici unul, iubitor de literatură și artă, dispus să cheltuiască și pentru acest act de cultură, care este cartea **scrisă de C. Hușanu, după zile și nopți, de căutări și de ne odihnă?**

Nu s-a găsit, iată, decât în promisiuni, și acelea uitate!

O societate economică – nu-i spun numele – care lucrează și se îndulcește din ceea ce produc rădăcinile viței de vie altoită de la **COTNARI**, comandă, fabrică și folosește și etichetele pentru comercializarea sticlelor cu licoarea marca **COTNARI**. Nu ar fi putut, îndrăgostită de cultura și arta pe care o înmagazinează și o gospodărește, ca tot în cadrul reclamei comerciale, ca între multele hârtii, care sunt etichetele, să strecoare și câțiva bani pentru achitarea tipării cărții care așteaptă și pe care, ulterior, s-o ofere la cererea vizitatorilor, care, îmi închipui, nu-s de fel puțin la

COTNARI, mai ales în cadrul unor sărbătoriri?

În zona COTNARI, ca peste tot pe teritoriul pe care îl moștenim de la Daci, de sute și mii de ani, s-a tot construit. Despre COTNARI, spun documentele că datează documentar ca localitate de pe la anul 1448, când un voievod, Petru al II-lea, dăruia mănăstirilor vin de la Cotnari ori din orice parte a locurilor, că Cotnariul era centrul și a altor localități... Arheologic, existența localnicilor ne duce cu mulți ani în urmă și ne sugerează că suntem oamenii acestor pământuri, nu odată cu apariția și cultivarea viței de vie, ci mult mai demult, de când dacii erau tineri, tineri, și, poate, și mai din urmă...

De atunci se tot construiește. De Domnitorii lor și de mai bogații locurilor. Cutez să cred, intrând în contradicție cu istoricii, că nu doar de ei, domnitorii și bogații, erau construcțiile, ci de cei care însemnau populația locală, că de la oamenii de rând mai cu seamă se colectau dările, care nu erau puține...

Cetatea de la „Dealul Cătălina”, biserica „Sf. Maria” din Cotnari, „Curtea Domnească” de aici, însăși Școala-academică înființată de Despot Vodă – care l-a detronat pe Lăpușneanu – sunt opera oamenilor, sudoarea lor.

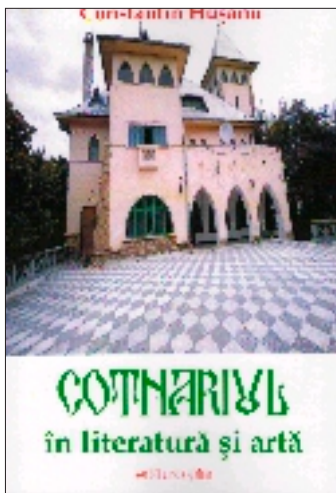
Ei, oamenii simpli, în întrecere cu bogătașii, și-au zidit aici, spune și cartea lui **C.**

Hușanu, propriul lor beci să-și păstreze vinurile...

Întotdeauna mulțimea a lucrat prin cooperare...

La Dodești, în zona Vaslui-ului, în satul bunicilor lui Victor Ion Popa, citeam undeva, prin anul 1935, când studenții lui D. Gusti făceau culturalizare prin muncă la sate, sătenii au făcut chiar o întovărășire agricolă, tip cooperativă și plănuiau realizarea și a unei asociații locale a apicultorilor. N-au fost înspăimântați că vor fi acuzați, mai apoi, de idei comuniste...

În Umbre, III, „Editura Junimea”, Iași, 1975, regretatul **Aurel Leon** povestește că pentru salvarea Cotnariilor de înapoierea

economică însăși **Hariclea Darclee**, care prin 1936 ajunsese la 70 de ani, sosită aici pentru o cură de struguri s-a alăturat acțiunii femeilor care întemeiaseră „**Asociația pentru propășirea Cotnarilor**”, gândindu-se să atragă în activitate nu numai muzicieni precum Enescu, Jora, ci și scriitori ca Arghezi, Sadoveanu, Topârceanu, Al. O. Teodoreanu, ba se adresa cu scrisori și lui **Iorga**, pe atunci mare demnitar, „**să mișcăm Țara, domnule, să ne vină în ajutor!**” se înfierbânta doamna care voia binele la Cotnari.

Bazat pe ideea de progres în agricultură doar prin muncă pe ogoare întinse, recent, într-un volum al meu, intitulat - **Strămoșii noștri din arhive**, – puneam în primele pagini ceea ce s-a păstrat cu succes în agricultura românească din timpul colectivizării, transformarea unui CAP din zona Aradului în Complex cooperatist-capitalist, care, în condițiile sărăciei din România de astăzi, lucrează cu supra-profit, **oamenii încasând mai mult decât oriunde în țară și în Uniunea Europeană...**

Oamenii de la COTNARI, harnici și neîntrecuți în muncă, au prosperat nu numai din valorificarea produselor, rod al viței de vie, din agricultură în general, ci și din alte activități. Cine a uitat de cirezile de vite de la Cotnari, de **oile** din turmele inginerului **Dincă?**...

COTNARIUL este localitate de mare tradiție... De asta, locuitorii ei, ortodocși și catolici, au lucrat totdeauna înfrățindu-se, cu bucurie, în hore și clăci, cu chiote, la culesul roadelor, la vie mai ales...

Cartea lui Constantin Hușanu intitulată **COTNARIUL ÎN LITERATURĂ ȘI ARTĂ**, incită, deși circa 80 de pagini le dedică istoricului, geografiei, economicului locurilor, fiecare rând oferind informații utile cititorului. De abia apoi, într-un fel atipic, cu un cuvânt înainte intitulat **PREDOSLOVENIE**, reluând documentul de la 1448, când Petru Voievod ajunge la mănăstirea Poiana, locul de veci al Doamnei Oltea, mama lui Ștefan cel Mare, și stabilește cum va ajunge vinul aici, necesar celor liturgice și a zilelor de hram, suntem invitați ca cititori ce suntem, și la alte lecturi despre valoarea și bogățiile locurilor.

Răsfoiți aceste scrieri și vă veți înobilă spiritul! ne povățuiește Constantin Hușanu.

Așezarea COTNARI e veche, vechi este și orașul Hârlău, spuneam eu într-o cronică tot despre Cotnari, și autorul mă citează în cartea de față ca pe un cunoscător al locurilor și istoriei lor.

Cuprinzând spusele despre COTNARI și vinul de aici, culese de la peste **50 de scriitori**, cartea lui C. Hușanu devine și este un document de mare valoare. Întâlnim aici spuse și descrieri literare, despre Cotnari ca așezare omenească, zonă istorico-geografică, dar și vorbe de apreciere despre vinul ale cărui calități sunt cunoscute dincolo de hotarele României, puse în opere literare de Mihai Eminescu, Costache Negruzzi, Ion Neculce, Mihail Sadoveanu ori Mihai Ursachi, dar și de localnicul Cezar Petrescu, de profesorul și specialistul în enologie academicianul Valeriu D. Cotea, de lăcătușul Ion Bănuță, devenit important Director de editură, care a promovat și încurajat mulți tineri scriitori, de Țăranul cu doar patru clase primare Vasile Militaru, autorul celei mai frumoase poezii despre **MAMA** – mort în temnițele de la OCNELE MARI în anii comunismului, neputându-l ierta pentru că ne-a dat și lăsat pagini nemuritoare de literatură autentică.

Primul **FESTIVAL de VIN**, 3-6 noiembrie 2011, organizat la Iași, punând în valoare zicerea „**Dacă vinul nu are poveste nu are nici preț**” aduce în actualitate părerea mea că dacă alături de creațiile de pictură, sculptură și grafică oferite participanților la Festival de **Uniunea Artiștilor Plastici Iași**, același gest l-ar fi făcut și Filiala Iași a **Uniunii Scriitorilor**, ajutând la editarea și punerea în valoare a cărții de față, vinul astfel povestit, de unul și altul, ar fi câștigat mai deplin literatura și arta, dar implicit FESTIVALUL. Din păcate însă, cele 8 pagini ale Expo-Jurnalului cu numărul 1, editat în 24.000 de exemplare, distribuite gratuit de organizatori, deși popularizează o **Școală a vinului**, îndemnându-ne să o frecventăm, fără a ne destăinui și programa cursurilor, nu amintește nimic despre cultură și artă, despre scriitorii și poeții care au pus aur de vorbe mereu în paharele degustătorilor care au descoperit și certificat caratele licorilor de la COTNARI și din întreaga Românie. Vinurile din România au povești frumoase, afirmă cu multă dreptate

profesorul Valeriu Cotea, dar de ce a rămas în afară realizării proiectului lui C. Hușanu cu tipărirea prin sponsorizare publică sau patronală a cărții **Cotnariul în literatură și artă?**

Peste 50 de scriitori cuprinde cartea **COTNARIUL ÎN LITERATURĂ ȘI ARTĂ** realizată acum de **CONSTANTIN HUȘANU**, printre ei și localnicul Cezar Petrescu, scriam mai sus. Dar iată - l pe un alt făuritor de cuvinte – bărlădeanul N. D. Cocea, conducându-ne, cu vorbe tare frumoase, către crama de la Cotnari, proprietate a unui producător de vinuri, în cartea sa **Vinul de viață lungă**: „Via lui conu Manole Arcașu, așezată pe cea mai înaltă culme a Cotnarilor, se lăsa la vale, până la Fântâna Robilor, lungă, dreptunghiulară, vârgată, punctată și împetrișată cu toate nuanțele de verde, ca un covor basarabean”. Acolo era „masa întinsă tot anul. Chefuri la toartă. Femei! ...femei goale, așa cum le-a lăsat dumnezeu – și nu numai fete de gospodari, dar și jupânițe de la Iași – călcău strugurii în zăcători mari cât heleșteile. Ehei! Ce vremuri! la întrebați pe bătrânii târgului!”, suntem sfătuiți, pentru că însuși primarul își lauda locurile, când venea vorba de vin:

- **Și are Cotnariul vinuri, domnule, nu glumă!...** Poți să umbli în rădvan cu patru cai prin beciurile viei. Uite mata într-acolo! Cât vezi cu ochii, de la poalele și până-n muchea dealului, în dreapta, în stânga, de-a curmezișul, se întind pe sub pământ numai beciuri... Și ce poloboace, domnule! Cât o casă cu două caturi. Și ce vechime, frățioare! De pe vremea lui Vodă Cuza, dacă n-or fi și mai de mult...

La cramă? „Prin ușa cât zece din zilele noastre, adevărată poartă de cetate, cu două caturi masive de stejar ferecate și deschise larg în lături, am văzut un sat întreg la muncă”, ne asigură fostul vizitator. Și ne descria atmosfera găsită. „Copile răzătoare treceau coșurile flăcăilor. Aceștia, la rândul lor, urcați pe scări improvizate, le deșartau în trei călcătoare”...unde „alte fete și neveste, cu poalele sumese în brău, de li se vedeau pulpele până la șolduri, zdrobeau poama în ritm când domol și legănat de horă, când sacadat și precipitat de bătută”...

Invitați să-i degustăm vinul, Manole Arcașu se mândrea, șoptindu-ne, ca o binecuvântare: „**e COTNARIUL meu de viață lungă...**”

Fără discuție, scriitorii care au scris despre Cotnari și vinul de aici sunt mult mai numeroși. Lucrările literare ale profesorului Avram D. Tudose și ale inginerului Ion Neamțu de la Huși conțin alte zeci și zeci de nume care slăvesc vinurile și localitățile care le produc, inclusiv **Cotnariul și Hușii**. Inginerul dr. prof. Nicolai Vasilescu și ing. Aglaia Vasilescu în cartea lor **AGRICULTURA ÎN PROVERBE ȘI CUGETĂRI (editura Vasiliana/98, 2008)** oferă multe pagini vinului de Cotnari și personalităților care l-au gustat, au făcut știință și literatură despre pregătirea, păstrarea și calitățile lui ca aliment și medicament...

Zestrea muzeistică de la COTNARI nu poate să nu cuprindă – cum există la Huși – o evidență a prezenței vizitatorilor care în **CARTEA DE ONOARE** își înscriu impresiile. Impresiile acestea, poate la o viitoare ediție a cărții lui C. Hușanu, vor forma noi Capitole ale volumului **COTNARIUL ÎN LITERATURĂ ȘI ARTĂ**.

Harnic, receptiv și iscoditor, cum îl știu eu pe C. HUȘANU, îl și văd răsfoind ceea ce i-am sugerat, dar și alte și alte documente cu care să ne înfățișeze statornicia și progresul literaturii și artei în domeniul îmbrățîșat.

Deocamdată, îl felicit că luându-și gândul de la nereușita cu sponsorizarea, a avut tăria, ca și subsemnatul, să-și diminueze voluntar scheletica pensie, și din banii puși deoparte pentru eventuale neprevăzute, a mai scos o carte. Aceasta!

Și cum ne înțelegem în toate, și ne-am înțeles și pentru tipărirea cărții acesteia, îi mai zic **Încă ceva**: câte un exemplar, așa cum ne este nouă, celor cu bani puțini, obiceiul de la o ediție la alta, **dăruți-l, domnule COSTICĂ HUȘANU**, Consiliului local și Bibliotecii comunale, dar nu uitați nici pe Conducătorul Societății economice care valorifică eficient vinul de Cotnari. Să aibă cu ce se lăuda, și în domeniul cărții, la **viitorul FESTIVAL al vinului DE COTNARI!**

Dumnezeu să ne ajute pe noi și pe cei care nu se uită la noi tocmai atunci când avem mai multă nevoie de ei, ca sponsori ai lucrărilor noastre, atât de mult muncite dar nesocotite!

Ioan GRĂMADĂ

Cinstire eroilor

Așa cum din istorii știm
Eroii noștri să-i cinstim
Să răsădim pe-a lor morminte
A florilor recunoștințe.

Din cele mai vechi istorii
Străbunii și-au cinstit eroii,
Primele jertfe umane
Au fost din lupte cu romanii
Și alte oștiri dușmane.

Dar mai știm tot din istorii
Cum patrioți domnitorii,
Au ținut piept la hotare
Bătănd pe turci, hoarde tătare.

Strălucitele victorii
De la Podu' Înalt, Rovine,
Sunt ale Oștirii Române,
Dar tot ai noștri și eroii.

De n-ar fi luptat voievozii
Ca să ne apere moșia,
Ne-am fi pierdut dreapta credință
Și am fi cunoscut robia.

După vitează izbândire
Ridicau câte o mânăstire,
Victoria să o cinstească
Și pe eroi să-i pomenească.

Popor român mult încercat
De strajă la hotar ai stat
Să-nlături orice amenințare
De turci, tătari, oști migratoare.

La Ruse, Smârdan și la Plevna
Ne-am câștigat independența,
Mii de eroi din oști române
Dorm somn de veci prin glij străine.

Trecuți prin cruntă încheștare
Două războaie mondiale,
Cu zeci de mii eroi jertfiți
Unii rămași nepomeniți.

Țara-i plină de morminte
Pământul mai mustește-a sânge,
Fără să știm poate-am trecut
Peste-un erou necunoscut.

Mulți dintre bravii eroi
Poate se-nrudesce cu noi,
Din părinți din moși strămoși
Să-i cinstim mereu pe toți.

Cea mai înaltă cinstire
Și de sfântă pomenire,
Să răsădim pe-a lor morminte
A florilor recunoștințe.

În veci să-i cinstim pe eroii
Ce s-au jertfit pentru noi,
Să punem pe morminte-o floare
S-aprindem o lumânare.

Trează ne fie amintirea,
Veșnică a lor pomenirea,
Unirea între noi să fie
Sub Tricolorul României.

Aurel ISTRATE

Limba românească

O! cât de mângâietoare-s vorbele tale,
Măicuța mea !
Din roze țesut-ai covor de petale,
Măiastră stea !

Iubiții tăi fii, nepoții aminte iau
De-a ta minunăție,
Cu smerenie înainte-ți stau,
Cu nevinovăție !

Noblețea îți vine din neamul roman
Și din neamul dac,
Din Decebal învinsul și-nvingătorul Traian,
Ce în morminte zac !

Cu vorba ta dulce iscat-ai izvoare
Cu ape limpezi,
Păduri și poiene, frumoase ponoare,
Mănoase livezi !

Sădit-ai sămânța fertilă pe plaiul străbun,
Colțul de rai,
Și rodul bogat feciorii-l adună
De pe întinsul plai !

Maică limbă românească,
Tu ne-ai dat Istoria,
În astă vatră strămoșească
Ți-ai veșnicit memoria !

O! românească limbă, comoară divină,
Dăruiată *românului*,
Durerea noastră ne-o-alină,
Dă viață cuvântului !...

e-mail: revistaelanul@gmail.com

<https://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

prof. univ. Vlad Codrea, Univ. "Babeș Bolyai",
Cluj-Napoca

prof. univ. dr. Ștefan Olteanu, București

Laurențiu Chiriac, Vaslui

Dan Ravaru, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

Serghei Coloșenco, Bârlad

Mircea Coloșenco, București

Laurențiu Ursachi, Bârlad

Teodor Hardon, Rânzești

Florin Varvara, Sărățeni

Sorin Langu, Galați

Tehnoredactare: Bogdan Artene

Tipar: SC Irimpeș SRL Bârlad

ISSN: 1583-3593

Iernatice vânturi

Iernatice vânturi
Îmi șuieră strada,
Răscolesc pământuri
Și-mi mătur' ograda.

Închis stau în casă,
Pun lemne-n cămin,
Vrea fumul să iasă,
La el mă ațin ...

Rafale de vânt
Bat în ferestre,
Ce frică resimt,
Iubite maestre !

Cum să vă-mbun,
Iernatice vânturi ?!
Vă-nchin un volum
De aspre cânturi ?!

Ori poate doriți -
Ca toți potențații -
Oaspeți să-mi fiți,
Primiți cu ovații ?!

Cu drag v-aș primi,
Garanții de-mi veți da,
Că n-or pătimi
Parter, nici mansarda !

Că-i șubredă casa
De la bunici,
La fel și terasa
Cu cei șapte pitici ...

Ce oaspeti de soi
Avui astă-noapte,
Cu părul vâlvoi,
Cu tunete _ șoapte !...

Brrr!...

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Corneliu VĂLEANU

Refuz să cred...

Refuz să cred că m-ai făcut din lut,
 Cum ne-a-nvățat Sfânta Scriptură,
 Te știm în lume nevăzut,
 Noi stăm sub cer vie făptură.
 Avem și îndoieli că numai noi am fi
 În Universu-acesta singuri,
 Că n-avem frați care ne pot privi
 Din alte zări ca pe-un altoi de muguri.
 De mii de ani ne naștem și murim
 Și oasele sunt îngropate-adânc în tină,
 Dar sufletul unde ne-o fi, nu știm,
 Și nici nu știm dacă avem vreo vină.
 În fața judecății de apoi – dacă există –
 Precum și talerul balanței cu păcate,
 Noi știm acum că omenirea-i tristă,
 Că ai lăsat-o-n lanțuri cu lăcate.

Din ciclul „Poeme pentru credință”

Te-ascunzi, o, Doamne...

Spre-mpărăția Ta m-avânt
 Cu ruga mea s-ajung la Tine,
 Trimis ca sol de pe pământ
 Să mă primești cum se cuvine.

La poartă-Ți bat, dar e-n zadar,
 Zăvoru-i tras de-o veșnicie
 Și simt în suflet un amar
 Că nu mi-ai dat un strop de bucurie.

Te-ascunzi, o, Doamne, dar de ce?
 Umila-ți slugă vrea-ndurare,
 Te-ntrebi: Ce vreau și pentru ce
 Vrea sufletu-mi să afle alinare.

De nu-mi răspunzi, ești egoist
 În marea Ta singurătate,
 Atunci de ce l-ai mai trimis pe Crist
 Ca jertfă-n iadul de umanitate?

Sculptură de Marin Rotaru.

*Redacția vă urează
 sănătate, fericire, belșug
 și împlinirea
 tuturor dorințelor !*

La Mulți Ani !